

Inte för att jag hatar barn, men...

En intervjustudie om att inte vilja ha barn

Camilla Forsberg

Magisteruppsats från Utbildningsprogrammet för Samhälls- och kulturanalys

ISRN: LiU-ISV/SKA-A--08/32--SE

Linköpings universitet

Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier - ISV

. 601 74 Norrköping

Inte för att jag hatar barn, men...

En intervjustudie om att inte vilja ha barn

Camilla Forsberg

Handledare: Magnus Dahlstedt

D-uppsats år 2008

ISRN: LiU-ISV/SKA-A—08/32--SE

Linköpings universitet

Institutionen för samhälls-
och välfärdsstudier

	Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Samhälls- och kulturanalys	Datum Date 080613
Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ Engelska/English	Rapporttyp Report category ☐ AB-uppsats ☐ C-uppsats ☒ D-uppsats ☐ Examensarbete ☐ Licentiatavhandling ☐ Övrig rapport	ISRN LIU-ISV/SKA-A--08/32—SE Författare Camilla Forsberg Handledare: Magnus Dahlstedt
URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se		
Titel Inte för att jag hatar barn, men... En intervjustudie om att inte vilja ha barn Title Not that I hate children, but... A study based on interviews about not wanting to have children		
Sammanfattning Abstract The purpose of this study is to examine how some people who do not want children construct their identity in a context where children is the norm. The study therefore focuses on how they legitimate and present their identity in this context. 4 women and 2 men with the intention to remain childless have therefore been interviewed, and from these interviews I analyze and describe how intentional childless people construct their identity. My theoretical framework is built up by discourse psychology and gender/heterosexual hegemony theories. The thesis shows that it is hard for the intentional childless to construct their identity as once and for all given, the identity is constructed as a “norm” against the norm, as well as affected by the norm. The intentional childless in this study construct their identity by using different discourses and place themselves in a context. The use of discourses tend to describe intentional childless in a certain way, often in a good way, and here is also a rhetorical language use in practice.		
Nyckelord Diskurspsykologi, frivilligt barnlös, genus, diskurs, heteronormativitet, identitetskonstruktion, retoriskt språkbruk, tolkningsrepertoar Keywords Discourse psychology, childless by choice, gender, discourse, heterosexual hegemony, identity construction, rhetorical language use, interpretative repertoires		

Förord

Så var den skriven, magisteruppsatsen. Det är inte utan viss separationsångest jag nu inser att processen som jag levtt med under månader är avslutad (nästan i alla fall). Arbetsprocessen har varit mycket givande och intressant, men emellanåt även väldigt jobbig. Arbetet har underlättats av att ett flertal människor bidragit till att ge mig gnistan tillbaka vid de tillfällen då arbetet känts tungt. Er vill jag nu tacka ordentligt. Jag vill börja med att rikta ett stort tack till min handledare Magnus Dahlstedt, utan ditt engagemang och dina insiktsfulla och inspirerande kommentarer hade uppsatsen inte blivit det den blev. Ett stort tack även till mina informanter, utan er hade det troligen inte blivit någon uppsats alls. Jag vill också tacka Jennie för alla givande kommentarer och diskussioner. Ett stort tack riktas även till mitt gäng i datasalen (ni vet vilka ni är) för att ni under arbetsprocessen varit min sociala livlina, bidragit med stöd, kommentarer och skratt. Sist men inte minst, tack till Robert, för att du bland annat har stått ut med alla travar av böcker hemma i lägenheten.

Camilla Forsberg

Norrköping, maj, 2008

Innehåll

INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
DISPOSITION	2
BAKGRUND	3
TIDIGARE FORSKNING	4
TEORI OCH METOD	7
GENUS OCH HETERONORMATIVITET	7
DISKURSPSYKOLOGI SOM TEORI OCH METOD	9
REFLEKTION KRING TEORI OCH METOD	11
PRESENTATION AV MATERIALET OCH DESS TILLBLIVELSE	12
ETISKA ÖVERVÄGANDEN OCH REFLEKTIONER	14
ANALYS	15
ISCENSÄTTNING AV SJÄLVET OCH INTENTIONEN	15
AMBIVALENT, PERMANENT PROCESS	18
NÄRVARON AV ”ANDRA” OCH ATT STÅ EMOT	24
ATT GÖRA OMGIVNINGEN TILL SIN	30
SKAPA SIG SJÄLV	33
SLUTDISKUSSION	36
SAMMANFATTNING	41
REFERENSLISTA	42
LITTERATUR	42
WEBBSIDOR	43

Inledning

Många har nog fått frågan ”när ska du/ni skaffa barn”? Kanske särskilt att den frågan aktualiserats vid tillfällen då en relation ingåtts, och möjligen att frågan oftare ställts till kvinnor. När jag gick i tankar på vad den här uppsatsen skulle handla om hade bekanta i min omgivning nyligen skaffat barn, eller var på väg att göra, och människor i min omgivning började så smått att fråga när jag skulle göra det. Någonstans där började jag fundera kring detta med barn och dess betydelse i samtiden. Nyligen har exempelvis ett flertal svenska tidningar gått samman och skapat familjeforumet ”Allt om barn”, där artiklar på olika teman rörande familjelivet förekommer.¹ Det inte bara skrivs om familjen i forum som detta, familjen har varit, och är, ett viktigt politiskt debatterat område. Föräldraförsäkring, jämställdhetsbonus, kris i befolkningsfrågan och steriliseringspolitik är bara några av dåtidens och nutidens politiska argumentationer och verksamma praktiker som berört familjen. ”Förr” betraktades familjen som samhällets minsta juridiska, ekonomiska enhet, numer präglas synen på familjen av att individen framhålls, den autonoma, och jämställda. Ibland anges familjen vara ”omodern”.² Omodern för att den sägs ta tid från självförverkligandet, i form av exempelvis utbildning, resor och karriär, vilket synliggörs i SCB:s demografiska utredning från 2001. I utredningen framkommer att barnafödandet förläggs allt högre upp i åldrarna, vilket sammankopplas med att människors individuella skäl numer föregår ”projektet” barn.³

Samtidigt betraktas barn som ett modernt projekt, då människor oftare sägs planera när i livet barn kan bli aktuellt, och också för att barn kan liknas vid ett görbarhetsprojekt, och bli ett självändamål i sig, att skapa det perfekta barnet.⁴ Av ovan framgår dock att människor inte slutat skaffa barn, snarare att detta skjuts fram men fortfarande ingår i mångas framtidsvisioner. I en intervjustudie med ungdomar gällande synen på det framtida livet, framkommer att det så kallat moderna individualiserade samhället påverkat de ungas syn, men den heterosexuella kärnfamiljen framhålls som norm för ett önskvärt vuxenliv.⁵ Parallellt med detta har familjemönstren förändrats, och flera olika familjekonstellationer kan skönjas, likväl tycks separationer bli allt vanligare.⁶ Det här sägs bero på att vi lever i en modern tid, där reflexivitet och självförverkligande blivit viktigare inslag i människors liv, och där relationer sätts på prov och avslutas istället för att fortgå om de inte längre anses tillfredställande.⁷ En del studier visar även på svårigheterna för människor att bli med barn, vilken kan problematisera bilden av att välja när man ska skaffa barn, ibland går det inte helt lätt. Ungefär 10 till 15 procent av alla samboende

¹ Allt om barn: <http://www.alltombarn.se/>

² Bäck-Wiklund, Margareta & Bergsten, Birgitta, *Det moderna föräldraskapet: En studie av kön och familj i förändring*, Natur och Kultur: Falun (1997), s. 14.

³ Statistiska centralbyrån, Demografisk analys och jämställdhet: *Mammor och pappor: om kvinnors och mäns föräldraskap 2001*, SCB, Demografiska rapporter (2002:7). pdf.

⁴ Bäck-Wiklund & Bergsten (1997), s. 107-114.

⁵ Kugelberg, Clarissa, ”Barn – jovisst, men först en trygg försörjning”, i *Moderna människor*, Christina Garsten, m.fl., (red.) Liber: Malmö (2003) s. 61- 85.

⁶ Bäck-Wiklund & Bergsten (1997)s. 13f.

⁷ Giddens, Anthony, *Modernitet och självidentitet: Självet och samballet i den senmoderna epoken*, Daidalos: Göteborg (1999), s. 111.

eller gifta par drabbas av ofrivillig barnlöshet i Sverige.⁸ I flera studier har dessa par intervjuats, och då berättat om att en enorm frustration infunnit sig när saker inte gått enligt planerna. Många har också funderat kring varför de inte kan få barn när ”alla” andra kan, och också känt att de stämplas som annorlunda, och ”onormala”.⁹ Barn och familj är således ett uppmärksammat tema, och berör många, och att inte ha barn likställs ofta med ett avvikande. Trots talet om det moderna och de olika familjekonstellationerna, verkar det alltså finnas inslag av ”traditionella” tankgångar, där det också framkommer att den heterosexuella kärnfamiljen premieras framför andra familjeformer.¹⁰ Samtidigt finns återkommande reportage om svårigheterna för föräldrar att få sin tid att gå ihop, hur stressigt det är, och hur ångest då uppstår. Trots detta är det önskvärda fortfarande att skaffa barn, parallellt med ”moderna” reflektioner. Det här tycker jag fångar något i vår samtid. En samtid som sägs präglas av reflexivitet, där våra val sägs bli friare, men också präglas av att de flesta ändå lever ”Svensson-liv” med familj till slut, ett föräldraskap som sägs planeras men kanske också visar på att valen inte är så fria.¹¹ Där någonstans formulerade jag min idé om att fokusera på människor vars intention är att på frivillig basis avstå barn. Det tycks finnas starka normer kring barn, och således vill jag fokusera hur människor med intentionen att avstå berättar kring sin intention.

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att studera hur människor med intentionen att på frivillig basis avstå från att skaffa barn, i en kontext där det ofta finns en förväntan på att skaffa barn, hur människor där talar om sig själva och skapar sig själva. Hur gör de för att legitimera sin ståndpunkt och vilka bilder av dem själva framträder? De aktuella frågeställningarna för studien är:

- Hur talar/berättar några människor kring intentionen att inte skaffa barn?
- Vilka argumentationsstrategier och tankemönster använder de sig av?
- Hur presenterar de sig själva?
- Finns det några skillnader i argumenteringen?

Disposition

Arbetet inleds med ett bakgrundsavsnitt där studien placeras in i en kontext, därefter följer ett avsnitt kring tidigare forskning på området frivillig barnlöshet. För att ytterligare inrama studien beskrivs de aktuella teori- och metodval, där genus och diskurspsykologi kommer att fokuseras, följt av en reflektion kring dessa val och vilka möjliga begränsningar de innefattar. Därefter vänds

⁸ Westerlund, Katarina, *Sammanhangets mening: En empirisk studie av livsåskådningar i föreställningar om genteknik och i berättelser om barnlöshet, assisterad befruktning och adoption*, Elander Gotab: Stockholm (2002), s. 149.

⁹ Ibid. 146.

¹⁰ Hagstöm, Charlotte, *Man blir pappa: Föräldraskap och maskulinitet i förändring*, Nordic Academic Press: Lund (1999), s. 81.

¹¹ Ibid. s. 76.

blicken mot det empiriska materialet, där dess tillkomst beskrivs och följs av en etisk reflektion i relation till detta. Vidare följer analysen, och därefter en slutdiskussion. Arbetet avslutas med en sammanfattning.

Bakgrund

Förekomsten av frivillig barnlöshet framkommer i TCO:s studie *Barn? Var god dröj!* Där antalet barnlösa år 2000 var 13,2 procent bland kvinnorna och 21,8 procent bland männen, gruppen är således tämligen stor.¹² Detta kan kontrasteras mot familjens betydelse och roll i det svenska samhället, där det under historiens gång växt fram en samhällslig status kring familjen. Familjen har fått status genom att olika socialpolitiska reformer använts för att främja familjelivet, i form av uppmuntran till ökade födelsetal, eller reformer för att underlätta kvinnors möjligheter att kombinera förvärvsarbete och familjeliv.¹³ Sverige ses som långt gånget i att möjliggöra för människor att kombinera familjeliv och arbetsliv, och har även ett tvåförsörjarsystem där båda könen betraktas som inkomstkällor. Jämställdhetsarbetet har även haft betydelse för möjligheterna att kombinera dessa två sfärer, där Sverige sägs ha kommit långt.¹⁴ Under återkommande perioder har det dock funnits en oro över att det fötts för få barn, att vi står inför en befolkningskris. Under 1930- och 1940-talet var detta något som oroade makthavarna.¹⁵ Det har också funnits idéer om att trygga kvalitén på befolkningen inom nationen, genom att vissa människor uppmuntrats att föda barn, och vissa uppmuntrats eller tvingats att inte föda så många barn.¹⁶ I Sverige tog sig detta uttryck genom exempelvis den steriliseringspolitik som bedrevs mellan 1930- till 1970-talet.¹⁷ Oron över barnafödslar kan således kopplas samman med nationens betydelse, där antalet födda barn, och vilka barn som fötts har varit betydelsefullt för nationsbygget. Barnafödslarna blir på så sätt ett uttryck för nationens välmående.¹⁸ Vidare paralleller kan därmed även dras till genus, där moderskapet blir en symbol för nationens hälsa, då kvinnor föder barn.¹⁹ Charlotte Tornbjer menar i sin avhandling *Den nationella modern*, att det finns ett nära samband mellan nation, familj och genus.²⁰ Även andra teoretiker framhåller liknande resonemang, där relationen mellan genus och nationsbygge åskådliggörs, där det framgår att det finns ett socialt tryck på kvinnor att föda barn som del i ett nationellt kollektiv, och att antalet barnafödslar blir ett uttryck för nationens hälsa.²¹ Nyligen uttryckte näringsminister Maud Olofsson följande i en artikel, med anledning av ökat antal barnafödslar, ”Det är ett tecken på

¹² Mann, Jessica, *Generationsstudie 2: Det försenade föräldraskapet: Barn? var god dröj*, TCO (2002).pdf.

¹³ Tornbjer, Charlotte, *Den nationella modern: Moderskap i konstruktioner av svensk gemenskap under 1900-talets första hälft*, Nordic Academic Press: Lund (2002), s. 16ff.

¹⁴ Sainsbury, Diane, “Women’s and men’s social rights”, i *Gendering welfare states*, Sainsbury (ed.), London: Sage (1994), s. 151-152.

¹⁵ Tornbjer (2002), s. 19f.

¹⁶ Yuval-Davis, Nira, *Gender & Nation*, Sage: London (1997), s. 22

¹⁷ Runics, Maiija, *Steriliseringar i folkhemmet*, Ordfront: Stockholm (1998).

¹⁸ Tornbjer (2002), s. 16ff.

¹⁹ Ibid. s. 16ff.

²⁰ Ibid. s. 16ff.

²¹ Yuval-Davis (1997), s. 22.

välstånd i Sverige att många barn föds, och det är viktigt. Många nya barn betyder att nya människor föds som kan ta hand om de äldre generationerna”.²² Familjen är således ett viktigt politiskt slagfält här kopplat till nation, genus och heterosexualitet, då samhällsliga hinder kvarstår för människor med annan sexuell läggning att få barn, även om det idag går att skönja ombildade familjer och familjekonstellationer.²³ Många unga människor tenderar också att porträttera sina framtida liv med bilden av en heterosexuell parrelation och familj.²⁴ Parallellt med detta sägs samtidigt innefatta en stark reflexivitet där människor sägs fundera kring sig själva, vilka de är och vill vara.²⁵ Reflexiviteten sägs medföra att det tar längre tid innan människor får barn, då reflexivitet innebär ökad tid för självförverkligandet, liksom en uppluckring av ”traditionella idéer”.²⁶

Tidigare forskning

Vid litteratursökningar på området, så kallad, frivillig barnlöshet, konstaterades omgående att inte mycket skrivits, särskilt inte om Sverige. Istället återfanns en rad nordamerikanska och brittiska studier. Vad gäller svenska studier har tre texter lokaliserats, varav två berör frivillig barnlöshet, TCO:s studie *Det försenade föräldraskapet*, samt en examensuppsats. Statistiska centralbyrån har även genomfört en demografisk utredning. I samtida forskning anges att denna fråga inte fokuserats i nämnvärd utsträckning, men fortfarande har ingen, trots detta konstaterande, utfört någon studie.²⁷ I flertalet av de tidigare studierna har kvinnor varit i fokus och intervjuats, och forskningsläget är sådant att kvinnor i huvudsak fokuserats.²⁸ Däremot finns en hel del forskning om fadersrollen, där denna belyst kritiskt, men inte heller där verkar det ha funnits ett intresse av att fokusera frivillig barnlöshet.²⁹ Det finns en del studier som beaktar ofrivillig barnlöshet, till vilket en parallell kan dras. I dessa framkommer att många upplever sig stigmatiserade eftersom de inte klarar av att leva upp till normen att skaffa barn. På flera håll vävs ofrivillig och frivillig barnlöshet samman, med förklaringen att de båda säger någonting om samtidigt och normerna kring barnskaffande. Båda ”grupperna” upplever sig stigmatiserade. Acceptansen verkar dock större för ofrivilligt barnlösa, eftersom de försöker få barn. Frivilligt barnlösa kan ibland ange att ofrivillig barnlöshet ligger till grund för valet, då ges större legitimitet och förståelse för

²²Tagesson, Eric, ”Rekord i nya svenskar”, i *Aftonbladet*, 15 mars, 2008, <http://www.aftonbladet.se/foraldrar/article2058538.ab>

²³ Bäck-Wiklund & Bergsten (1997), s. 13ff.

²⁴ Kugelberg (2003) s. 61- 85.

²⁵ Hagström (1999), s. 74.

²⁶ Kugelberg (2003) s. 61- 85.

²⁷ Möller, Anders, ”Barnlöshet”, i *Nätverksfamiljen*, Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red.), Natur och kultur: Stockholm (2003), s. 229f. Det har under genomgången av tidigare forskningen framkommit att 2 seminarieuppsatser skrivits vid Etnologiska institutionen i Lund, men dessa har inte varit nåbara.

²⁸ Med reservation för att jag endast lokaliserat delar av den tidigare forskningen, då många studier inte funnits i Sverige. Vid en betraktelse av titlarna framgår dock att kvinnor fokuserats även i dessa.

²⁹Exempel på kritisk mansforskning, se Johansson, Thomas, *Faderskapets omvandlingar: Frånvarons socialpsykologi*, Daidalos: Göteborg (2004).

situationen.³⁰ I TCO:s studie synliggörs storleken på gruppen barnlösa, där det framkommer att den är tämligen stor.³¹ TCO:s reflektion är att det kan bero på en ökad tolerans i samhället gentemot barnlösa, i kombination med andra tendenser, såsom förlängd utbildningstid och ökad osäkerhet på arbetsmarknaden.³² Vad gäller de tidigare studierna fokuseras informanternas utsagor i dessa och inramas även inom någon form av perspektiv, ett psykologiskt, socialt- och feministiskt perspektiv är mest förekommande. Att frivillig barnlöshet fokuseras utifrån dessa perspektiv hänger samman med författarnas syfte att konstruera en uppluckrande bild av kvinnorollen, då de menar att föräldraskap (läs moderskap) ofta framläggs vara en kvinnans primära roll i livet. De flesta författarna är forskare men en del journalister finns även representerade på fältet. Gemensamt är att de problematiserar kön och den så kallade ”modersinstinkten”, likväl att många av kvinnorna upplever sig stigmatiserade eftersom de fått höra att det är ”onaturligt” att inte vilja ha barn om du är kvinna. Många av de frivilligt barnlösa betraktas vara själviska, egoistiska och karriärinriktade. Kvinnorna anger olika redogörelser och ”skäl” kring detta ”livsval” som flera av dem väljer att kalla det. Svårigheter att kombinera arbetsliv och familjeliv, att det är ett aktivt val och inte behöver förklaras, att de inte tycker om barn eller att längtan efter barn saknats, samt att livet i sig omöjliggjort barn då andra saker varit viktigare, är några av dessa. Ytterligare andra har skjutit beslutet på framtiden, tills det varit för sent att på biologisk väg få barn.³³

I Jean Veevers inflytesrika studie *Childless by choice*, och i Carolyn Morells *Unwomanly conduct*, problematiseras att beslutet betraktas linjärt och själva liknar de det mer vid en pågående process, avhängig sociala omständigheter.³⁴ Ett tydligt drag i flera studier är karakteriserandet av olika ”grupper” av barnlösa, exempelvis i Mardy S. Irelands studie, där de delas in i, de vilka tagit ett ”aktivt” beslut, med inslag av ambivalens, uppskjutarna, och de vilka anpassat sig efter sin partner.³⁵ Gemensamt för studierna är också dess betoning på det sociala tryck som anses finnas på kvinnor att skaffa barn, vilket sägs medföra att alla kvinnor på ett eller annat sätt måste positionera sig gentemot denna tillskrivna roll/identitet.³⁶ Vad gäller studier gjorda med män, har endast en lokaliserats, Patricia Lunneborgs *The chosen lives of childfree men*. I denna framhålls att män inte stigmatiseras i så hög utsträckning och ofta inte drabbas av någon identitetskris vilket kvinnor ”gör”. Män anges också drivas av en vilja att satsa på karriären, där barn blir ett hinder, likväl anges samhälleliga ”skäl”, såsom överpopulation i världen. Vissa män gillade uttryckligen inte barn.³⁷ Lunneborg drar vissa paralleller till annan tidigare forskning, men missar emellanåt

³⁰ Hagström (1999), s. 80.

³¹ Gäller kvinnor och män över 45 år.

³² Mann, Jessica, *Generationsstudie 2: Det försenade föräldraskapet: Barn? var god dröj*, TCO (2002).

³³ Ireland, S Mardy, *Reconceiving women: Separating motherhood from female identity*, Guilford Press: New York (1993), s.153ff. Se även Morell, M. Carolyn, *Unwomanly conduct: The challenges of intentional childlessness*, Routledge: New York (1994), Veevers, A. Jean *Childless by choice*, Butterworth, cop: Toronto (1980).

³⁴ Morell (1994), s. 49. Samt Veevers (1980), s. 25.

³⁵ Ireland, S. Mardy (1993), s. 153ff. Se även Lunneborg, Patricia, *The chosen lives of childfree men*, Bergin & Garvey: Westport, CT (1999), s.4., Samt Morell (1994), s. 50-60.

³⁶ Ireland S. Mardy (1993), s.14. samt Bartlett, Jane, *Will you be mother? Women who choose to say no*, New York University Press: New York (1995), s. 3f.

³⁷ Lunneborg (1999).

att redogöra för att kvinnor har liknande resonemang som män.³⁸ Överlag framkommer dock att kvinnor ofta stigmatiseras mer än män, vilket sammankopplas med samhällets sätt att se på kön.

Den svenska studien, *Det uteblivna moderskapet*, har författats utifrån ett psykoanalytiskt perspektiv där den heterosexuella familjen genomsyrar resonemangen, och brister i samspelet mellan man och kvinna är grunden när barn uteblir.³⁹ Studien beaktar kvinnors ambivalenta förhållningssätt gentemot sin frivilliga barnlöshet, men utan att vidare reflektera kring vad den beror på.

Sammantaget är de studier jag hittat förhållandevis ”gamla” och endast en berör svenska förhållanden, och är även den rätt gammal. Det förvånade att så lite skrivits, särskilt med tanke på att barnlöshet under återkommande perioder uppmärksammats av exempelvis politiker. Av föreliggande skäl anser jag därför att den studie jag har för avsikt att genomföra, med samhällsvetenskapligt fokus och i en svensk kontext, är aktuell. Den tidigare forskningen kan användas till att inrama och lyfta fram ”aktuell” kunskap och för att göra jämförelser. Då svenska förhållanden oftast inte fokuserats, kan andra tankegångar finnas kring intentionen att avstå barn. En aspekt är att förhållningssätten gentemot frivilligt barnlösa kan ha förändrats under den gånga tioårsperioden sedan de tidigare studierna genomförts, och TCO har ”rätt” när de menar att det finns en ökad tolerans mot barnlösa. Min studie är därav en inblick i hur det i vår samtid, idag, kan upplevas att inta ståndpunkten frivilligt barnlös.

³⁸ Se Morell (1994), samt Ireland, S Mardy (1993).

³⁹ Nilsson, Gunilla, *Det uteblivna moderskapet: Om sk frivillig barnlöshet hos en grupp medelålders kvinnor*, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet: Stockholm (1993).

Teori och metod

I denna studie är jag intresserad av hur människor berättar kring intention att inte skaffa barn, hur de argumenterar och tänker kring detta, samt vilka upplevelser och erfarenheter de gjort av att inta denna ståndpunkt. Tidigare forskning har påvisat att det finns starka normer kring barnskaffande, normer som människorna i min studie ställs emot. Dessa normer har jag valt att kontextualisera i en genusteoretisk förståelse, vilken redogörs för nedan. I och med denna kontextualisering framgår att min studie placeras inom en socialkonstruktionistisk förståelseram, vilket betyder att verkligheten och den kunskap som finns om verkligheten, är socialt konstruerad. Ett exempelvis är kön, då genusteori bygger på en socialkonstruktionistisk grund.⁴⁰ Detta perspektiv följer genom både teori och metodval, där mitt metodval utgörs av ett diskursanalytiskt förhållningssätt, och är relevant då informanternas diskursiva språkbruk utgör fokus. Vad diskurs (tolkningsrepertoar) är förklarar sedan mer ingående, så här inledande kan läsaren ha med sig att diskurs står för ett bestämt sätt att tala om eller förstå världen på.⁴¹

Genus och heteronormativitet

Både genus och heteronormativitet är relevanta begrepp i min studie, och båda ingår i den genusteoretiska förståelse jag valt. Genus och heteronormativitet kan sammankopplas med synen på moderskap och hur reproduktion sammanbinds med en kvinnas primära identitet.⁴² Dessa teorier fokuserar hur diskurser om genus och heterosexualitet kan aktualiseras i talet om barnskaffande som norm. Heterosexualitet aktualiseras eftersom barn framförallt ingår inom ramen för en heterosexuell relation, det är på heterosexuella par det finns en förväntan på barn, då exempelvis homosexuella möts av en hel del samhälleliga hinder, och barn inte explicit sammanbinds med denna relation. Detta har vidare kopplingar till samhällets heteronormativitet vilket innebär att det finns en föreställning om att alla är heterosexuella, och detta sätt att leva betraktas som norm.⁴³ Mer specifikt åsyftar heteronormativitet de institutioner, strukturer, relationer och handlingar vilka vidmakthåller heterosexualitet som något enhetligt, naturligt och aktivt normerande, grundat på binär könsuppfattning.⁴⁴ Gayle Rubin menar att heteronormativiteten sätter gränser för heterosexualiteten, där en monogam reproduktiv heterosexualitet premieras, medan andra sexuella uttryck förtrycks och betraktas som avvikande. Däribland de som inte uttrycker heterosexualitet på ”rätt sätt”. Vidare menar Rubin, blir det mer adekvat att tala om heterosexualiteter, och inte i singular, likt en enhetlig kategori.⁴⁵

⁴⁰ Genus betyder just social konstruerat kön.

⁴¹ Winther-Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur: Lund (2000), s. 7.

⁴² Bartlett (1995), s. 3ff.

⁴³ Rosenberg, Tiina, *Queerfeministisk agenda*, Atlas: Stockholm (2002), s. 9.

⁴⁴ Ibid. s. 9.

⁴⁵ Rubin, Gayle, ”Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality” i Vance, Carole (red.) *Pleasure and danger: exploring female sexuality*, Pandora: London (1984).

För att inrama en förståelse av genus och heterosexuallitet tar jag även hjälp av Judith Butler. Butler menar, liksom Rubin, att heterosexuallitet inte skall förstås vara en enhet, och att det inte finns något ursprungsgenus eller någon ursprungsheterosexuallitet, snarare handlar genus och heterosexuallitet om en improvisation eller imitation av en imitation.⁴⁶ Genus är således att likna vid en process, och måste göras dagligen för att upprätthållas. Detta betyder inte att det är möjligt att fritt välja genusgörande, snarare medförs sanktioner mot ”fel” slags genusgörande och sexualitetsgörande.⁴⁷ När någon betraktas och definieras som ”avvikande” i ens genusgörande, ”gör” dessa personer fortfarande genus, fast på ett annat sätt. Butler menar vidare att det är viktigt att beakta att genusskapande har sett, och ser olika ut i olika historiska och kulturella sammanhang, och att genus således skär igenom andra diskursivt konstruerade identiteter.⁴⁸

Två centrala begrepp i Butlers genusteori är performativitet och genealogi. Genealogi betyder att kategorier såsom kön/genus och sexualitet inte låter sig föras tillbaka på någon essentiell skillnad mellan könen, då kön/genus inte är vara utan göra, och görs performativt. Performativt betyder således göra, att kön görs.⁴⁹ Kön är en handling, en process, och subjektet skapar sig själv inom det binära könssystemet, ett system vilket också är avhängigt det Butler benämner den ”heterosexuella matrisen”. Den heterosexuella matrisen skall förstås som en modell av genustydlighet vilken förutsätter kulturellt begripliga kroppar vilandes på stabila kön. De begripliga kropparna skapas genom den heterosexuella matrisen och uppträder i två dikotomier, en man och en kvinna med varsitt genus. Dessa förutsätts därefter begära varandra.⁵⁰ Då två begripliga kroppar framträder betraktas och definieras de vara varandras motsatser och blir hierarkiskt definierade genom en obligatorisk heterosexuallitet.⁵¹ För att passera i termer av begriplighet, måste genus och sexualitet således göras på rätt sätt. Här blir exempelvis den kvinnliga kroppen synonym med reproduktion. Vid en avvikelse från detta passerar inte kroppen som begriplig, den blir oförståelig och obegriplig.⁵² Relevant i Butler och Rubins genusteorier blir även inslaget av diskurser och diskursiva praktiker, där den heterosexuella matrisen kan betraktas som en diskursiv praktik, och genus betraktas som diskursivt konstruerat.⁵³ I den tidigare forskningen anges att frivilligt barnlösa ofta betraktas som ”avvikande” och således blir kontextualiseringen i genusteori aktuell, då teorin kan kopplas till barnskaffningsnormen. För att knyta an till min studie blir det relevant att studera hur några människor förhåller sig till det heteronormativa, och hur deras genusskapande framträder i en normgivande kontext. Intressant blir också att studera hur kopplingar till kön/genus och andra differentieringskategorier aktualiseras i deras identitetsskapande.

⁴⁶ Butler, Judith, *Genus ogjort: Kropp, begär och möjlig existens*, Norstedts akademiska förlag: Stockholm (2006), s. 59- 72.

⁴⁷ Ibid. s. 59- 72.

⁴⁸ Butler, Judith, *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*, Daidalos: Göteborg (2007), s. 52.

⁴⁹ Ibid. s. 74ff.

⁵⁰ Butler ”Imitation och genusmyteri” i *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*, Natur och kultur: Stockholm (2005), s. 57-86.

⁵¹ Rosenberg, Tiina, ”Inledning”, i *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*, Natur och kultur: Stockholm (2005), s. 10.

⁵² Butler (2007), s. 68f.

⁵³ Ibid. s. 52ff.

Diskurspsykologi som teori och metod

Jag har valt att använda mig av ett diskursanalytiskt perspektiv i mitt magisterarbete, mer specifikt diskurspsykologi. Att diskursanalys blev aktuellt beror på dess helhet, då kombinationen av metod och teori tilltalar mig och utgör ett helhetspaket.⁵⁴ Det beror också på dess lämplighet i relation till mitt syfte, då jag vill uppehålla mig vid sociala konstruktioner, och synliggöra hur och på vilka sätt mina informanter ställer sig mot den konstruerade normen. Hur de genom ett aktivt språkbruk konstruerar identiteter och representationer av sig själva, vilka likväl är socialt konstruerade. En diskurs kan beskrivas vara ett bestämt sätt att tala om eller se på världen.⁵⁵ Att valet föll på diskurspsykologi beror på dess teoretiserande kring identitet och dess metodologi där diskurser, retoriskt språkbruk och argumentering är i fokus. Diskurspsykologin utgår från den vardagsnära interaktionen, men är inte ointresserad av större, samhällsliga diskurser, snarare är diskurspsykologin intresserad av att undersöka både individer och grupperns handlingar och betydelsefixeringar och samhällsliga strukturer och processer.⁵⁶ Diskurspsykologin bygger på flera olika delar och inriktningar. Några tongivande namn är Margaret Wetherell, Jonathan Potter, och Michael Billig, vilka jag valt att använda. De förenas i att de fokuserar diskursiva resurser och hur dessa organiseras i sociala praktiker, och söker visa hur olika diskursiva former verkar för att fastställa ett visst socialt arrangemang, exempelvis ojämlikheter av olika slag.⁵⁷ Ett centralt begrepp är tolkningsrepertoarer, ett begrepp som används istället för diskurs i syfte att visa hur diskurser används som resurser i interaktion och är en del av en situerad kontext (begreppet diskurs används också, själv använder jag båda). Tolkingsrepertoar betyder sammansättning av begrepp, beskrivningar eller språkliga figurer, sammansatta i ett visst syfte, exempelvis för att konstruera speciella versioner av vekligheten eller av självet. Att fokusera tolkningsrepertoarer innebär då att fokusera hur människor använder dessa som resurser i sitt tal, och hur talet organiseras med hjälp av dessa, och här finns därmed en länk till hur talet organiseras retoriskt.⁵⁸

I min studie blir det relevant att studera vilka diskurser som används, och hur de brukas för att argumentera, representera och konstruera identiteten, frivilligt barnlös. Diskurserna existerar inte i ett vakuum utan är del av större samhällsliga processer och strukturer.⁵⁹ Under intervjuerna kan någon exempelvis ge uttryck för ambivalens, och för att egentligen vilja ha barn, vilket skulle kunna kopplas samman med teorier kring hur stark denna norm är. Det skulle vidare kunna kopplas till identiteters instabilitet, att motstridiga diskurser ibland används i konstituerandet av ens identitet, då dessa inom diskurspsykologin betraktas som fragmentariska och instabila.⁶⁰ Jag

⁵⁴ Winther-Jørgensen & Phillips (2000), s. 10.

⁵⁵ Ibid. s. 10.

⁵⁶ Gill, Rosalind, "Discourse analysis: Practical implementation", i *Handbook of qualitative research methods for psychology and the social science*, Richardson, John TE (ed.), BPS Books: Leicester (1996), s. 142.

⁵⁷ Potter, Jonathan, "Discourse and critical social psychology", i *Critical social psychology*, Ibáñez, Tomás & Íñiguez (ed.), Lupicinio, Sage: London (1997), s. 59.

⁵⁸ Potter, Jonathan & Wheterell, Margaret, *Mapping the language of racism: Discourse and the legitimation of exploitation*, Columbia University Press: New York (1992), s. 90.

⁵⁹ Gill (1996), s. 142.

⁶⁰ Potter & Wheterell (1992), s. 78. Samt Billig, Michael, *Arguing and thinking: A rhetorical approach to social psychology*, Cambridge University Press: Cambridge (1987), s. 234f.

har också fastnat för diskurspsykologins teoretiserande kring att tal och text organiseras retoriskt, där vissa diskurser framhävs och andra förträngs, för att skapa, eller återge en mer fördelaktig presentation av sig själv.⁶¹ Det här betyder inte att samma representation eller diskurs används varje gång, mer att tillfälliga tillslutningar kan ske, vilka kan bidra till skapandet av föreställda gemensamma identiteter, gällande för en hel grupp, exempelvis kvinnor.⁶² Samma person kan därmed återge flera olika diskurser i sin argumentering och sitt sätt att tala och representera sig själva på.⁶³ I intervjuerna blir det intressant att studera hur identitetskonstruerandet tar form i den normgivande kontexten, hur organiseras talet, hur talas det om intentionen, vilka retoriska strategier används för att, kanske så att säga, försvara denna? Vilka diskurser kommer till uttryck? Olika diskurser kommer att brukas, där vissa av dessa kanske går in i eller emot varandra. Därmed inte sagt att det går att bruka vilka diskurser som helst, och ”svara bortom alla berättelseschabloner och diskursiva försanthållanden”⁶⁴. Endast de tillfälligt tillgängliga och representerade diskurserna kan brukas. De olika diskurserna är inte bara ett sätt att tala om världen, utan tar sig också materiella uttryck och återspeglas i sociala praktiker. Diskurspsykologin menar nämligen att det finns en materiell värld utanför diskursen, men att fenomen endast får betydelse och mening inom diskursen.⁶⁵

Diskursanalys handlar också om att så snart språk använts har verkligheten konstruerats⁶⁶, givetvis har inte alla lika stort handlingsutrymme att påverka normgivande diskurser genom sitt tal, däremot går det att se det som att en människa för sig själv genom en intervju kan konstruera en bild av sig själv via språket, och på så sätt konstruera verkligheten och använda tillgängliga diskursiva resurser. På så sätt kan identitet skapas genom interaktion, och skapas genom en intervju.⁶⁷ Samma person kan dessutom, vilket tidigare nämndes, bruka olika diskursiva resurser vilka bidrar till framställandet av en motsägelsefull identitet eller flera olika identiteter samtidigt i utsagorna.⁶⁸ Detta vore inte så konstigt då identiteter inte skall betraktas som fasta och givna och i singular. Diskurspsykologin menar dessutom, som tidigare nämndes, att identiteter byggs upp av diskursiva resurser, är fragmenterade och instabila, och kan stå i konflikt med varandra.⁶⁹ All slags teori finns dock inte representerad inom varje diskursanalys, varav andra teorier specialiserade på ett specifikt område, låt säga genus, måste kombineras med det diskursanalytiska perspektivet, och ibland översättas till diskursanalytiska termer.⁷⁰ I mitt genusperspektiv finns talet om diskurser närvarande, likväl förekommer en likartad syn på identitet och jag. Synen på diskurs som konstitutiv är likafullt närvarande i båda teoribildningarna.

⁶¹ Gill (1996), s. 143.

⁶² Winther-Jørgensen & Phillips (2000), s. 107.

⁶³ Potter & Wetherell (1992), s. 77f.

⁶⁴ Börjesson, Mats, *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*, Studentlitteratur: Lund (2003), s. 103.

⁶⁵ Potter & Wetherell (1992), s. 65.

⁶⁶ Börjesson, Mats & Palmgren, Eva (red) ”Inledning”, i *Diskursanalys i praktiken*, Liber AB: Malmö (2007), s. 10.

⁶⁷ Börjesson (2003), s. 78.

⁶⁸ Ibid. s. 103.

⁶⁹ Potter & Wetherell (1992), s. 78.

⁷⁰ Winther-Jørgensen & Phillips (2000), s. 141.

Reflektion kring teori och metod

I alla teorier och metoder finns det styrkor och svagheter, så även i mina val. En svaghet kan vara den inbyggda kontextualiseringen, och hur denna kan bidra till att begränsa tolkningsmöjligheterna. Jag håller mig delvis öppen då jag inte kan förutsäga vilka diskurser som kommer att brukas men användningen av genus- och diskurspsykologi ger trots allt en inramning. När det gäller teoretisering kring den heterosexuella matrisen kvarstår även utgångspunkten att identitetskonstruktionen förhåller sig till denna på något sätt. Mitt syfte och mina frågeställningar är på ett sätt starkt sammankopplade med den teoretiska och metodologiska ram jag valt. Ett problem i relation till denna kontextualisering är diskurspsykologins fokus på den vardagliga interaktionen, där en fraktion av de diskurspsykologiska inriktningarna särskilt menar att forskaren inte alltför mycket bör kontextualisera, utan fokusera utsagorna i sig. Detta är avhängigt vilken nivå diskursanalysen ligger på, om den uppehåller sig vid små eller stora diskurser. Diskurspsykologin intresserar sig för de mer vardagsnära och små. Själv har jag precis angett en kontextualisering som skulle kunna anses representera en stor diskurs och således gå emot den diskurspsykologiska hållningen.⁷¹ Jag nämnde dock tidigare att utsagorna inte sker i ett vakuum, diskursiva resurser används vilka förekommer både på ett lokalt plan och på ett samhälleligt sådant.⁷² Det är genom vardaglig interaktion de historiskt och kulturellt specifika föreställningarna om världen upprätthålls. Dessutom, anger den inriktning av diskurspsykologin jag använder, att de är intresserade av både det vardagsnära och det samhälleliga. En förutsättning för att möjliggöra denna typ av kontextualisering är dock att jag läser in mycket material innan.⁷³

Att inrama sitt arbete i en kontext, eller inom ett teoretiskt sammanhang är inte ovanligt, särskilt inte för diskursanalytiker vilka ofta använder teoretiska teman för att tematisera analysen. Det handlar då om att tydliggöra vems diskursen är, forskarens eller den som intervjuas.⁷⁴ Talet om den heterosexuella matrisen och instabila identiteter kan således sägas vara ”mina” diskurser, och mitt sätt att kontextualisera studien och tolkningarna. De hade kunnat vara annorlunda med andra teoretiska perspektiv.⁷⁵

Ytterligare värt att reflektera över, är att utsagor endast kan beskrivas i diskursiva termer. Det kan således förefalla tämligen abstrakt och att alla känslor vilka kan förmedlas under en intervju, inte inryms.⁷⁶ Risken finns att igenkännligheten kommer att försvinna, då mitt sätt att förmedla intervjuerna översatts till en diskursanalytisk, teoretisk nivå och satts in i en socialkonstruktionistisk kontext. Forskaren gör alltid något med sitt material, och har en teoretisk ram med sig.⁷⁷ Detta medför att reflektion kring mina tolkningar, och en genomskinlighet för att visa från vad jag gör mina tolkningar, återkommande blir aktuellt i studien. Samtidigt bär jag på

⁷¹ Börjesson & Palmgren (2007), s. 14.

⁷² Gill (1996), s. 142.

⁷³ Börjesson (2003), s. 76.

⁷⁴ Börjesson & Palmgren (2007), s.18.

⁷⁵ Börjesson (2003), s. 22.

⁷⁶ Mulinari, Diana, ”Vi tar väl kvalitativ metod – det är så lätt”, i *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*, Sjöberg, Katarina, (red.), Studentlitteratur: Lund (1999), s. 40.

⁷⁷ Ibid. s.40

en rädsla kring konsekvenserna av tolkningarna, då jag inte vill att de ska användas gentemot de jag intervjuat då de redan är en tämligen ”utsatt grupp”. Uppmärksamheten kan även innebära ett utpekande, där det trots min intention att skriva om sociala konstruktioners betydelse för vårt sätt att se på världen, ändå medför ett utpekande och att jag gör det till ”en grej” att inte vilja ha barn, genom uppmärksammandet. Värt att reflektera kring är även att jag ringar in en specifik grupp och benämner den enligt min definition, människor vilka har intentionen att inte skaffa barn. Jag utför i och med detta en aktiv handling där jag inramar en viss kategori och kanske utesluter viktiga diskursiva mönster, applicerbara på en mycket större kategori.⁷⁸ Här blir reflektionen återigen betydelsefull. Jag benämner människorna i studien frivilligt barnlösa, en problematisk definition, då det kan inläsas att barn är det ”normala” och att välja bort ett ”avvikande”, likväl att en process inte pågår. Dessutom framstår människor vara rationalistiska, och fria att välja ståndpunkt. Jag har ändå valt att beteckna gruppen ”frivilligt barnlösa”. Definitionen har valts för att det är den mest förekomna på samhälls nivå och sätter fokus på vad studien handlar om, av samma anledning använder jag beteckningarna män och kvinnor, även om de inte klingar med Butler.

Presentation av materialet och dess tillblivelse

Studien baseras på intervjuer vilka utgör grunden för analysen. Jag har intervjuat både män och kvinnor, i sex intervjuer med fyra kvinnor och två män. De har befunnit sig i 23-35 års åldern, och bott i olika mellanstora och stora städer i Sverige. Jag har använt mig av två strategier för att komma i kontakt med informanter, ett tillvägagångssätt var att söka informanter via diskussionsforum på Internet, och därigenom hittade jag också ett flertal. Ett annat sätt har bestått i att jag vid olika tillfällen aktualiserat mitt ämnesval och via vänner och bekanta därmed hittat tänkbara informanter. Jag har intervjuat något fler kvinnor än män, vilket beror på att det helt enkelt varit lättare att få tag på kvinnor, och betydligt svårare att få tag på män. Det har helt enkelt inte funnits fler män att tillgå under perioden för materialinsamlingen. Detta är problematiskt då en komparation mellan könen förekommer, att det därav hade varit bra om fördelningen varit mer jämn. Dock är inte antalet personer det mest relevanta, utan innehållet i intervjuerna och i vilken mån dessa kan svara på frågeställningarna. Kanske fångar detta någonting annat, det flera teoretiker pekar på, att föräldraskap (moderskap) ofta förbinds med kvinnor, och utgör en kvinnas primära identitet. Vilket skulle kunna medföra en större angelägenhet för kvinnor att diskutera detta, på grund av ett socialt tryck. Jag har inför intervjuerna i de flesta fall skickat ut ett informantbrev, där jag i korthet berättat om studiens syfte och hur upplägget ser ut, samt informerat om de etiska riktlinjerna för studien, efterfrågat samtycke, utlovat konfidentialitet och anonymitet och hur och till vad kunskapen skall

⁷⁸ Börjesson & Palmgren (2007). s. 18.

användas.⁷⁹ Ett problem uppstod dock i samband med detta. Jag hade innan materialinsamlingen läst mycket tidigare forskning, i vilken det påvisas att många av de med intentionen att inte skaffa barn upplevt en stark stigmatisering, och en känslighet inför att prata om att inte vilja ha barn. Utifrån detta ville jag nämna någonstans, för att indikera att jag inte tänkte döma dem, att jag inte tillhör en av dem som ifrågasätter intentionen, och således nämnde jag i informantbrevet att jag upptäckt att denna fråga/område inte varit särskilt uppmärksammat och att jag själv möts med viss skepsis när jag reflekterat kring huruvida barn kommer att bli aktuellt eller ej. Trots detta uppfattade flera av informanterna att jag var ute efter att problematisera ”frivillig barnlöshet”. Jag skriver inte denna uppsats för att jag på något sätt tycker det är konstigt eller onormalt att inte vilja ha barn (inte heller onormalt vilja ha barn), utan för att synliggöra och analysera hur informanterna representerar och berättar kring intagandet av denna ståndpunkt, och hur normerna möjligen verkar. I de fall då ett informantbrev inte skickats ut, har information förmedlats via telefon eller via mail, i korthet. Att delge information kring studiens syfte kan problematiseras, särskilt då jag gett en viss indikation på hur jag själv ser på temat, vilket kan ha medfört att informanterna haft en särskild bild av vem jag var och vad min intention var. Informationen var dock inte alltför ingående, särskilt inte med tanke på att vissa av informanterna trots informantbrevet misstagit mitt syfte och trott att jag var ute efter att ifrågasätta intentionen.

Intervjuerna var halvstrukturerade, vilket innebär att övergripande teman och frågor formuleras utan att dessa följs till punkt och pricka. Istället präglas intervjuerna av reflexivitet.⁸⁰ Tanken med detta är att intervjuerna inte skulle bli för styrda, och att informanterna själva skulle få ”styra”, även om jag är medveten om att jag själv påverkar och sätter agendan för intervjuerna. En av intervjuerna var något svårare att genomföra då samtalet inte flöt, vilket visade sig bero på att informanterna haft en särskild bild av hur intervjusituationen skulle gestalta sig, informanten sa: ”Jag trodde det skulle bli mer så här frågor, nu fick man tänka mycket själv”. Under intervjuerna har reflexiviteten satt sina avtryck i att spontana följdfrågor utgjort ett naturligt inslag. Intervjuerna har genomförts på caféer, hemma hos informanten eller på annan av informanten vald plats. Valet av plats har informanterna till stor del fått bestämma, då det kan ha inverkan på intervjun, och forskaren rekommenderas att ibland låta informanten avgöra platsen.⁸¹ Efter förfrågan, har även samtliga intervjuer spelats in. Intervjuerna har tagit mellan en timme till uppemot två. Tankeväckande frågor för läsaren kan vara hur informanternas ålder och etnicitet kan ha påverkat studiens utfall. Samtliga har befunnit sig i en ålder när det fortfarande inte är, biologiskt eller socialt för sent att få barn, och haft svensk bakgrund. Vilken betydelse har ålder, i relation till att barnafödandet förläggs allt senare? Inverkar ålder i hur de uppfattar omgivningens bemötande? Vilken roll har etnicitet? Spelar det någon roll att informanterna är situerade i en svensk kontext och nästan alla har akademisk bakgrund? För att återknyta till hur analysen av

⁷⁹Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur: Lund (1997), s. 105. Samt Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR):

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>, s. 5-16

⁸⁰ Kvale (1997), s. 117.

⁸¹ Thomsson, Heléne, *Reflexiva intervjuer*, Studentlitteratur: Lund (2002), s. 82.

materialet med hjälp av diskurspsykologi kommer att ta sig form, kommer jag mer konkret att först transkribera och koda materialet utifrån mönster i informanternas presentationer och argumentationer av sin intention. Jag kommer således att läsa mina intervjuer i flera omgångar för att upptäcka mönster och analysera och redogöra för de representerade diskurserna/tolkningsreportoarerna. Jag kommer vid genomläsandet av intervjuerna fundera på följande saker; hur ser presentationerna av självet och intentionen ut? Hur berättas kring ståndpunkten, hur organiseras språkbruket och hur byggs argumenten upp? Vilka diskurser används i utsagorna?

Etiska överväganden och reflektioner

Då intervjuer utgör grunden för studien, aktualiseras särskilt de forskningsetiska aspekterna. Vad gäller forskningsetik kopplat till intervjuer, är dessa, vilket Steinar Kvale påpekar, del av hela forskningsprocessen.⁸² Forskningsetik inom det samhällsvetenskapliga fältet kan exempelvis beröra de överväganden Vetenskapsrådet formulerat. Dessa innefattar att informanten skall veta att denna deltar på frivillig basis och ha samtyckt till sitt deltagande, vara informerad om studiens ändamål, kunna avbryta deltagandet när som helst och veta att informationen, ifall en intervju exempelvis bandas, skyddas av forskaren och används i rätt sammanhang och inte missbrukas. Dessa förhållningssätt är de vilka Vetenskapsrådet i huvudsak lyfter fram och dessa etiska riktlinjer har jag även använt. Därtill har några rekommendationer angetts om att låta informanterna ta del av forskningsmaterialet och forskarens tolkningar.⁸³ En annan rekommendation är att forskaren försöker utröna konsekvenserna och användningen av forskningen och gör en avvägning kring huruvida den kan få negativa konsekvenser för deltagarna. Vetenskapsrådet lyfter här fram vissa kriterier på god forskningsetik, och några av dessa är endast rekommendationer. Kvale lyfter också fram liknande rekommendationer, där forskarens tolkningar, transkriptioner och forskningens konsekvenser kan övervägas, men inte behöver vara strikta regler.⁸⁴ Vetenskapsrådets kriterier kan med fördel kombineras med Kvales riktlinjer då dessa ger mer konkreta direktiv. Reflexivitet är viktigt, och ett sådant förhållningssätt kommer att genomsyra studien, då mina tolkningar är viktiga att fundera kring, samt etik i relation till vilka frågor jag ställer, i bemötande och i själva utformandet av intervjusituationen, liksom min påverkan och subjektiva roll. Jag bidrar till att forma intervjusituationen och ämnena vilka därunder avhandlas, vilket redogjordes för under föregående punkt. Det är också så att jag genom min subjektiva roll sökt mig till denna studies fokus, då jag utifrån egna erfarenheter och perspektiv redan har en viss syn på samhället, som jag inte kan ställa mig utanför. Denna studie skall därav betraktas som ett perspektiv, ett sätt att se på området jag fokuserar.

⁸² Kvale (1997), s. 105.

⁸³ Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR): <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>, s. 5-16 samt Kvale, s. 105-116.

⁸⁴ Kvale (1997), s. 115.

Analys

I analysen kommer några utkristalliserade tolkningsrepertoarer visas, i form av olika analysavsnitt. Tolkningsrepertoarerna hänger samman med hur informanterna presenterat sig, och är också exempel på hur jag har tolkat mitt material i relation till studiens aktuella frågeställningar. De utkristalliserade tolkningsrepertoarerna består av vad informanterna talat om, och hur de talat om någonting i relation till sin intention. Under varje tolkningsrepertoar ges därav exempel på hur informanterna talat kring intentionen och presenterat sig själva, och hur detta skett med hjälp av argumentationsstrategier. Här synliggörs hur identitetskonstruktionen tar form. Argumentationsstrategierna är avhängiga intervjusituationen, och skapas därunder.⁸⁵

Informanternas utsagor bär inte av i en enda riktning, och ambivalens är vanligare än entydighet. Alla informanter kommer inte heller till tals under varje tolkningsrepertoar, men bygger alltid på mer än en informants utsagor. Informanterna talar inte heller på samma sätt under varje avsnitt, även om generella drag förekommer. Under analysavsnitten blir det aktuellt att studera vilka argumentationsstrategier informanterna brukar, hur talet och argumenten byggs upp. De olika analysavsnitten går emellanåt in i varandra, vilket beror på att informanternas argumentationsstrategier ofta används på flera ställen i intervjuerna, och sammanhänger med presentationen och konstruerandet av självet.

Jag har bedömt att namngivning av informanterna inte varit nödvändigt (fingerade namn), men då skillnader i argumentationsstrategier och utsagor förekommer och kan hänföras till personens genus, kommer detta anges. Jag har valt att göra så för att tolkningsrepertoarerna ofta illustrerar generella drag, men utrymme finns ändå för att åskådliggöra skillnader mellan informanterna, utan att namngivning behövs. Den första tolkningsrepertoaren berör hur informanterna framställer intentionen⁸⁶, därefter ett avsnitt kring motstridighet i utsagorna. Det tredje avsnittet berör omgivningens bemötande och informanternas motargument, det fjärde hur informanterna med hjälp av diskurser ”skapar” omgivningen. Det femte, och sista, visar hur informanterna skapar sig själva genom att ta spjörn mot andra och genom att konstruera sig själv på ett visst sätt. Analysen innefattar citat från intervjuerna, för att illustrera från vad tolkningarna görs.

Iscensättning av självet och intentionen

Av relevans för min studie är hur informanterna presenterar sig själva utifrån intentionen att inte skaffa barn och i en kontext vilken enligt tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter anges att barn är norm. Här blir det tydligt att informanterna etablerar en alternativ norm, att ”avvikandet” blir normalitet, vilket senare framgår. Under denna tolkningsrepertoar kommer jag

⁸⁵ Argumentationsstrategier är **inte** ett uttryck för att informanterna är kalkylerande och att de hela tiden överväger sina utsagor, utan endast ett sätt som jag valt att benämna hur talet organiseras, med hjälp av retoriska grepp och diskurser. Argumentationsstrategierna är avhängig intervjusituationen och skapas i interaktionen.

⁸⁶ Intention ska i studien förstås som att identiteter inte är fastslagna, man har en intention som man uttalar, detta begrepp används då det sammanfaller g med valda teori- och metodval.

därav att ge en inblick i hur informanterna i intervjuberättelserna framställt sig själva och intentionen. Ett centralt retoriskt grepp flera av de kvinnliga informanterna använder, är avstampet i ungdomen och hur de i tidiga år porträtterade sina framtida liv, där det föreföll självklart att barn inkluderades i denna bild. En av de kvinnliga informanterna uttrycker sig på följande sätt:

C – Du hade en plan?

I - Ja, när jag var 15, eller fram till jag var 15, så tänkte jag, att när ja var 25 så skulle jag vara så gott som färdigutbildad, och jag skulle vara förlovad, eller i alla fall vara ihop med någon som jag skulle förlova mig med, och vara gravid med mitt första barn. Och det är ju ganska hårda planer, så, jag menar det hade ju inneburit att direkt när jag gick ut gymnasiet så skulle jag börja plugga på högskolan, sen så skulle jag plugga 5 år, sen samtidigt skulle jag leta efter mitt livs stora kärlek och sen. Och det funkar ju inte i verkligheten. Nu är jag 24 och jag är fortfarande inte färdigutbildad, och jag har ingen aning om ifall min sambo är mitt livs stora kärlek, det vet man ju inte förrän det är slut. Åh, så hur ska jag kunna veta det.

Att sätta in intentionen i en kontext och i detta åldersraster, kan betraktas vara ett sätt att bruka en ”narrativ”, vilket innebär att beskriva sig själv på ett trovärdigt sätt, och konstruera en presentation av självet, där många andra möjliga alternativ utesluts.⁸⁷ I ovanstående citat och bland de andra informanterna vilka brukat liknande argumentationsstrategier, tycks det viktigt att koppla samman ”när jag var ung”- uttalanden med en så kallad ”insikt” om någonting, vilket kan förstås vara grunden för intentionen att inte vilja skaffa barn. Dessa ”insikter” kan i diskurspsykologiska termer tolkas vara exempel på olika diskursiva resurser informanterna använder för att representera sig själva på, och blir en del av hur deras identitetsskapande tar form.⁸⁸ Genom att använda ”insikter” om någonting som grund för intentionen konstrueras informanterna vara på ett visst sätt, och ”insikterna” blir exempel på hur diskurser används för att konstruera verkligheten och hur det med denna ”insikt” blir aktuellt att inte vilja skaffa barn. Det indikerar också ett linjärt tänkande, där det i efterhand har skapats en logisk förklaring som rationaliserar hur det kom sig att det blev som det blev och kan ofta betecknas i termer av ”insikt”. Citatet innehåller också ett väldigt intressant retoriskt grepp, där ”insikten” kontrasteras mot bilden av ens framtida liv, där bilden av hur framtiden skulle te sig konstrueras som omöjlig, naiv. Det blir en ”krock” mellan bild och verklighet, där ”insikten” blir det rationella och förnuftiga.

Fyra av informanterna, däribland båda männen, har angett någon form av ”insikt” vilken medfört att de övervägt att inte skaffa barn. Det kan handla om ”insikten” att inte klara av ansvaret för en annan människas liv, att ens gener inte är goda nog att föra vidare, för barnets skull, liksom det i citatet ovan kan handla om ”insikten” att planerna var alltför orimliga, dock brukar samma informant senare även en diskurs (”insikt”) om det stressfyllda samhället. Ytterligare exempel på ”insikter” kan beröra reflektion kring, och synliggörande av olika sätt att leva. En informant säger: ”genom att se olika sätt att leva på, har jag lagt en grund för att kunna

⁸⁷ Potter & Wetherell (1992), s. 78.

⁸⁸ Ibid. s. 78.

ta ett moget och väl övervägt beslut kring vad som känns rätt för mig”. Det kan också handla om större samhälleliga synsätt, där informanterna brukar diskutera gällande klimathot, att världen är hemsk och att det finns risk för att barnet utsätts för mobbning, eller att det föreligger en risk att bli ensamstående förälder då separationer uppfattas som vanligt.

Rosalind Gill har i sin korta diskurspsykologiska studie hittat ett liknande resonemang där ”insikter” är utgångspunkten för identitetskonstruktionen.⁸⁹ Gill menar här att när datum eller år används i resonemanget, kan det vara ett sätt att skänka autencitet och sanning åt berättelsen.⁹⁰ Detta syns i informanternas utsagor, där ålder ofta förekommer. Till skillnad från kvinnorna, berättar inte männen om att de i barndomen haft en specifik bild av sitt framtida liv innefattandes barn, däremot utgör ålder en utgångspunkt, ”har sedan jag var 16 inte haft för avsikt att skaffa barn”. För män framställs det som ett relativt permanentat ”beslut”, medan det för kvinnorna liknas mer vid en process, dels för att de oftare uttrycker en ambivalens och i färre fall ger uttryck för att ha permanentat intentionen, och dels för att flera av dem betonat att en känslomässig insikt ligger till grund för intentionen, att helt enkelt inte vilja ha eller/längta efter barn. Denna skillnad påpekar även Lunneborg, där betydelsen av valet och processen inte inverkar i mäns tankar på samma sätt som hos kvinnor, och där män inte anger personliga idéer vilket tidigare studier med kvinnor indikerar är fallet för dem.⁹¹ Vidare skulle detta kunna sammankopplas med att föräldraskap (moderskap) traditionellt har förknippats med kvinnor och ansetts vara en kvinnas primära identitet.⁹² I kvinnors identitetskonstruktion innebär det att då alltid ta ställning gentemot genusidentiteten knuten till moderskapet. Dessa ovan omnämnda insikter har även koppling till de skäl informanterna anger till intentionen att inte vilja ha barn, vilka på olika sätt vidareutvecklats och konstruerats under intervjuerna. Exempelvis bland de kvinnor vilka pratade i termer av att beslutet var känslomässigt framkom att andra ”skäl” än känslomässiga kunde förekomma i argumentationer med andra. Nedan följer ett citat som exempel:

C- Hur har du, eh, tänkt kring vad ska jag säga, hur argumenterar du för dig själv liksom kring det här valet, att det känns rätt för dig att välja bort barn?

I- Jag argumenterar inte särskilt mycket för jag känner inte att jag behöver argumentera för mig själv för det alls, eftersom det bara inte känns som att jag vill (C- Mm) I- Jag behöver inte tänka särskilt mycket på det, för mig själv, det är när jag pratar med andra som det kan komma upp andra argument än rent känslomässiga (C- Mm) I- Det närmaste ett rationellt argument jag har för mig själv är att – för jag har funderat på alltså tex. att bli äggdonator, det ligger liksom ganska nära till hands i och med att jag är blodgivare, jag har skrivit in mig på benmärgsregistret jag har gjort sådana saker, men jag känner inte att mina gener är särskilt, jag tror inte att dem är så bra att föra vidare, dem kan gärna försvinna med mig

Här blir det intressant att beakta att jag för in informanten på detta med att argumentera för sig själv, dock hade det tidigare under intervjun framkommit en viss ambivalens kring intentionen, då det under en period i informantens liv varit aktuellt med barn, vilket resulterade i ovanstående

⁸⁹ Studien baseras på utsagor från en kvinna som talar om sitt beslut att bli vegetarian, där tiden före och efter beslutet anges, där en form av ”transformationsprocess” kring insikten om hur det förhåller sig gör det ohållbart att fortsätta äta kött. Gill (1996), s. 150f.

⁹⁰ Ibid. s. 151.

⁹¹ Lunneborg (1999), s. 130f.

⁹² Morell (1994), s. 3.

fråga. Citatet belyser att informanten går från att ange att hon inte ”argumenterar” till att ange ett så kallat ”rationellt” argument, frånskilt det känslomässiga. I en kontext där människor som på frivillig grund ”väljer” att avstå från barn är frågan ”varför” vanlig, då det förutsätts att alla ”vill” ha barn⁹³. Att således argumentera för intentionen blir självklart, vilket flera av informanterna också uttrycker ”det är så jobbigt att försvara sig”. I ovanstående citat kan det således tänkas att jag bidragit till att ”framtvunga” detta försvar, informanten kanske kände sig nödgad att ange mer än ”känslomässiga” skäl, intervjukontexten bidrog till en viss identitetskonstruktion där andra argument än känslomässiga aktualiserades. Informanten säger också att det är när hon ”talar med andra” som ytterligare argument kan konstrueras, vilket i detta fall skulle kunna indikera att jag här företrätt ”de andra”. Dessa olika presentationer måste sättas in i kontexten att det fortfarande kan vara svårt att inta en ståndpunkt som ”frivilligt barnlös”, att dessa argumentationsstrategier kontinuerligt konstrueras utifrån några tillgängliga diskurser i ett sätt att skapa legitimitet.

Vidare vad gäller detta med ”insikter” indikerar dessa även någonting annat, implicit konstrueras en bild av att ”frivilligt barnlösa” är moraliska i linje med hur de ser på världen, det förefaller självklart att resonera utifrån detta med stress, eller gener, vilket även fungerar retoriskt då presentationerna kan tolkas förbereda för eventuell kritik av ståndpunkten, vilket Gill menade gällde även i hennes studie.⁹⁴ En av de manliga informanterna tydliggör detta, genom att använda ett retoriskt grepp under intervjun, för varför barn inte skulle passa honom och genom argument om bristande föräldraskap. På slutet av intervjun säger informanten:

I- Det är mer ansvarsfullt att välja bort barn om man inser att man inte själv kommer att kunna ta det ansvaret, än att skaffa barn och tänka att det ordnar sig för att sedan beskåda att det går åt helvete

Dessa ”insikter” är sammankopplade med försvaret och är en retorisk argumentationsstrategi, samt del av identitetskonstruktionen. För att knyta an till Billig skulle detta kunna tolkas vara en del av vad han i *Arguing and thinking* benämner kontexten för argumentationen, där kritik och rättfärdigande ofta är nära sammanlänkade retoriskt, vilket citatet ovan påvisar.⁹⁵ Rättfärdigandet av ens egen ståndpunkt sker här genom ”insikten” om att inte själv kunna ta det ansvaret, och kritiken riktas mot alla de som inte kommer till ”insikt” om sin egen potentiella oansvarighet.

Ambivalent, permanent process

Under det föregående analysavsnittet visades att informanterna närmar sig intentionen att avstå barn på flera sätt, olika ”insikter” och ”skäl” angavs. En skillnad återfanns också mellan män och kvinnor. För männen tenderar det generellt att framstå som ett permanent beslut, medan kvinnorna generellt intar ett mer ambivalent förhållningssätt, och intentionen mer liknas vid en kontinuerlig process. Under detta avsnitt, är motstridighet som tolkningsrepertoar i fokus, och här kommer motstridighet i utsagorna att beröras, och hur intentionen kan tolkas vara mer en

⁹³ Veevers (1980), s. 136.

⁹⁴ Gill (1996), s. 152.

⁹⁵ Billig (1987), s.87ff.

ambivalent, permanent process. Intentionen framstår nämligen ofta vara en pågående process där det egentliga beslutet skjuts på framtiden, eller om samhällsförhållanden hade varit annorlunda, hade det funnits utrymme för barn. Det förekommer dock en rad retoriska grepp i försök att permanenta intentionen. Vidare kan ambivalensen säkerligen ibland kopplas ihop med frågor jag ställt under intervjuerna, då jag emellanåt frågat om informanterna någon gång tvekat/velat ha barn. Oftast har dock informanterna kommit in på detta själva. Att det finns en skillnad mellan män och kvinnor i detta förhållningssätt, visar även Lunneborg, där beslutet för kvinnor var mer av en process till skillnad mot männens förhållningssätt.⁹⁶ Morell såg liknande tendenser, där flera av kvinnorna i studien ansåg det svårt att prata i termer av ett ”val” och själva benämnde intentionen mer vid en process, och hur det sen blev med intentionen berodde på flera personliga och sociala omständigheter.⁹⁷ Dessa skillnader behöver i sammanhanget inte tolkas bero på en fundamental skillnad mellan män och kvinnor, snarare kan de hänföras till att en kropp som passerar som kvinna tillskrivs vissa genusattribut, där en kvinnas primära roll är reproduktion. Butler uttrycker det på följande sätt:

När moderskroppen och dess instinkters ändamåls enlighet uppfattas som en självidentisk och beständig metafysisk princip – grundar sig detta på en entydig bild av det kvinnliga könet, och detta kön framstår som princip för ren alstring.⁹⁸

En konsekvens av detta skulle vara att mina kvinnliga informanter påverkas av de sociala förväntningarna och på något sätt relaterar till dem, förhåller sig till den förväntade identiteten, och att ambivalensen därav uppstår.⁹⁹ Ett uttryck för de sociala förväntningar förekommer även i mina kvinnliga informanters utsagor, där ett framträdande drag är talet om ålder och fertilitet. Flera av kvinnorna säger att ”det just nu inte är aktuellt med barn, men kanske runt 30-35 års åldern” eller att ”jag har passerat hälften av min fertila ålder”. Just åldern 30-35 framstår som en magisk gräns, vilken kan sammankopplas med en ofta medicinskt refererad diskurs om kvinnans fertila ålder, vilken sägs avta runt 30-35¹⁰⁰, och kan kopplas till en diskurs om den biologiska klockan vilken också förekommer i intervjuerna. Talet om ålder och fertilitet kan även betraktas som ett exempel på en social förväntan knuten till att i en viss ålder ha uppnått vissa saker, exempelvis skaffat barn. Denna sociala förväntan är som ovan antytts, ofta könskodad.¹⁰¹ Vidare kopplingar kan dras till att barnafödandet skjuts upp på framtiden och förknippas med åldern 30-35, där detta ofta teoretiseras och förstås i termer av individualism och självförverkligande.¹⁰² En av kvinnorna som använder begreppet biologisk klocka, säger att ”man måste vilja ha barn för att skaffa dem, kan inte skaffa dem för att man fyllt 30 eller 35, bara för att alla andra gör det, tiden

⁹⁶ Lunneborg (1999), s. 131.

⁹⁷ Morell (1994), s. 49.

⁹⁸ Butler (2007), s. 169.

⁹⁹ I en annan studie görs även denna koppling: Hagström, Charlotte, *Man blir pappa: Föräldraskap och maskulinitet i förändring*, Nordic Academic Press: Lund (1999), s.

¹⁰⁰ Fertilitetsguiden;

<http://www.fertilitetsguiden.nu/aboutFertility/femaleInfertility/age/index.asp?C=36988395745798726852>.

¹⁰¹ Närvanen, Anna – Liisa, ”Age, ageing and the life course”, i *Changing worlds and the ageing subject: dimensions in the study of ageing and later life*, Öberg, Britt-Marie (ed.), Ashgate: Aldershot (2004), s. 67f.

¹⁰² Bergnéhr, Disa, *Timing parenthood: Independence, Family and Ideals of Life*, Liu-tryck: Linköping (2008), s. 189f.

går ju ut också”. Samma informant talar även om moderskänslan och att denna är medfödd, men att hon själv saknar den, vilket kopplas ihop med att hon i tidiga år lekte med bilar och inte dockor. Således konstrueras en bild av att hon inte behöver påverkas av sin ålder eller förväntningar på genus, hon har hela tiden gjort ett annat genus (ett ”manligt”) där moderskänslan aldrig ingått. Detta tolkar jag som ett försök att permanenta beslutet, och ovan konstruerar informanten en bild av att inte göra ”som alla andra” genom att skaffa barn på grund av att hon uppnått en viss ålder. Däremot har samma informant inslag av en annan typ av ambivalens där hon återkommer till att hon kanske låtit sig påverkas av sin sambo i beslutet, men hon tror inte att det är så, men anger att hon ibland övervägt den möjligheten.

Lunneborg, och flera med henne, har konstruerat en gruppindelning av de ”frivilligt barnslösa”, innefattandes tre olika förhållningssätt, de som skjuter på beslutet, de som tidigt bestämt sig för att de inte vill ha barn och de ”passivt lydande”/icke protesterande i relation till någon de har en relation med.¹⁰³ Indelningar av det här slaget skall kanske betraktas med viss försiktighet, men samtidigt kan de fortfarande vara relevanta för att illustrera olika förhållningssätt till intentionen. Av de tre karakteriseringarna ovan kan informanten med oro över hennes sambos eventuella påverkan placeras in i det tredje förhållningssättet, att ha påverkats av någon annan och inte sätta sig emot. Processen finns dock närvarande eftersom informanten lyfter frågan om denna möjlighet, även om hon inte vidare diskuterar det med sambon. De flesta av de andra informanterna skulle kunna placeras in i ”tidigt bestämt sig”, dock med inslag av ambivalens. Veevers menar att det finns fyra steg mot barnlöshet, först en period av funderingar, därefter ett uppskjutande av beslutet, därpå börjar ett annorlunda tankesätt växa fram, för att så småningom leda till beslutet.¹⁰⁴ Veevers menar vidare att de par vilka uppnår det sista steget ofta överväger sterilisering för att permanenta barnlösheten.¹⁰⁵ Veevers förhållningssätt tenderar att, till skillnad från Lunneborg, likna intentionen vid en process, men samtidigt framstår det ena leda till det andra på ett linjärt sätt. Mina informanter kan placeras in i flera av dessa karakteriseringar, men bilden är inte entydig, snarare kantas de av en ambivalens, där intentionen mer liknas vid en ständigt pågående process, oavslutad. Däremot skulle det kunna tolkas som att informanterna gärna konstruerar en bild av en linjär process, eller fastslagen presentation, i ett försök att skapa trovärdighet. Vidare kan det tolkas vara del av ett retoriskt grepp, vilket kan ha relation till kontexten för uttalandet,¹⁰⁶ där informanterna är informanter och blir intervjuade på ett visst tema. Hos mina informanter finns ambivalensen och den oavslutade processen väldigt närvarande, där två av informanterna menar att framtiden får utvisa hur det blir med barn, och en av kvinnorna menar att sedan hon ingick i en parrelation har barn delvis aktualiserats igen:

C- Vad tror du det beror på att du själv, inte så mycket, men lite, lite sådär kommit närmare tanken på att kanske ändå överväga barn?

¹⁰³ Lunneborg (1999), s. 4.

¹⁰⁴ Veevers (1980), s. 25.

¹⁰⁵ Ibid. s. 26.

¹⁰⁶ Billig, Michael, “Discursive, rhetorical and ideological messages”, i *Discourse theory and practice. A reader*, Wetherell, Margaret (ed.), Sage: London (2001), s.214.

I- Jag tror att det är dels tack vare min sambo, för jag har alltid, inte alltid, men jag har i stort sätt alltid varit en singeltjej, och då är dem tankarna väldigt, väldigt långt bort för mig alltså, då finns det inte ens i min värld att man ska skaffa barn om jag inte är tillsammans med någon i ett fast förhållande. Men sen så är jag ju det nu sen ganska många år tillbaka och då, alltså finns väl dem tankarna någonstans men det är ändå fortfarande väldigt, väldigt avlägset så (C- Mm, mm) I- Och sen är det väl också lite att, med mina syskonbarn tror jag, för jag har aldrig haft några barn runt omkring mig när jag har vuxit upp, men, nu då, tack vare att man har umgåtts med dem så tror jag att man kanske, alltså mjuknar litegrann i dem tankarna (C- Mm) I- Men ändå som sagt, väldigt, inte absolut aldrig men, väldigt, väldigt tveksamt

I ovanstående resonemang blir parrelationen och närheten till barn grunden för att överväga barn, med fokus på parrelationen, och att det utan en sådan inte ens var tänkbart. Även andra informanter gör denna koppling, även om syftet då är det motsatta, att permanenta beslutet genom att säga att ”det inte spelar någon roll om det finns en potentiell pappa eller ej, beslutet är grundat i mig som person”. Här blir det tydligt att det är inom ramen för en heterosexuell parrelation barn blir aktuellt eller diskutabelt, och således upprätthålls även den samhälleliga förväntan på heterosexuella par, medan andra former av föräldraskap osynliggörs. Den heterosexuella parrelationen blir symbol för barnskaffandet, och i flera av informanternas utsagor återkommer detta. Ett ytterligare illustrerande exempel är när en av informanterna talar om att hon i sin parrelation ”har någonting ändå”, även utan barn, medan en annan av informanterna konstaterar att det inte kommer att hända något mer i deras relation nu, vilket hon menar är tråkigt. Här synliggörs den sociala förväntan på barn inom den heterosexuella parrelationen. Försök finns likafullt till att konstruera en bild av intentionen som framståendes vara oberoende den heterosexuella parrelationen, exempelvis genom det sätt informanten ovan brukar, när det inte spelar någon roll om en potentiell pappa finns eller ej. Andra argumentationsstrategier är att ange att relationen avslutas om den ena vill ha barn, eller att ens partner i sådana fall får skaffa barn med någon annan, kanske ett gaypar. Ambivalensen och försök till att permanenta intentionen förekommer parallellt. Betraktad ur ett diskurspsykologiskt resonemang kan ambivalensen beskrivas i termer av att identiteter ses som ofullständiga och under ständig förhandling och reflektion, då de alltid kan komma att förändras i framtiden, de är relationella och instabila. Detta betyder likaledes att attityder och identiteter konstrueras i den sociala miljön och i den sociala situationen, exempelvis under en intervju.¹⁰⁷

Ytterligare en tolkning av ambivalensen kan hänföras till diskursen om reflexivitet, en diskurs som flera modernitetsteoretiker redogör för och också finns runtom i samhället, och som informanterna här brukar.¹⁰⁸ Ambivalensen kring intentionen hänger även ofta samman med diskurserna informanterna brukar, och blir till och med emellanåt avhängig diskursens kontinuitet. Om samhället vore mindre stressigt skulle mer tid finnas, och då skulle det för en informant kanske bli aktuellt att överväga barn. På följande sätt resonerar en av informanterna:

I- Ja det är också det där, om man skulle vilja ha barn så skulle man ju vilja göra allting för barnet och med barnet, och det funkar inte riktigt heller i dagens samhälle (C- Hur tänker du då?) I- Om, det är inte gjort för att man ska ha barn (C- Nej)

¹⁰⁷ Potter & Wetherell (1992), s. 78. Samt Billig (1987), s. 252.

¹⁰⁸ Se exempelvis Giddens (1999).

I- Utan man jobbar heltid, 8-17 eller vad det blir, och så, innan jobbet, ska man hinna få upp barnen och sig själv äta frukost, klä på sig, duscha, allt man ska göra, lämna av barnen på dagis, hinna åka till jobbet, och så ska man jobba då hela dagen och så ska man hämta upp barnen på dagis på vägen hem från jobbet. Samtidigt som man kanske måste handla, man har slut på mjölk, så sen ska man hem och så ska man laga middag, och helst så ska man inte äta middag för sent eftersom barnen åt lunch på dagis vid 12 och sen så fick de mellanmål där vid halv 3. Då är dem ju hungriga när man kommer hem, de kanske man måste ge dem någonting till för att hinna, och så blir middagen inte klar förrän kl 18. Så måste barnen komma i säng ganska tidigt för att dem är små, vid 19. Sen ska man hinna ha tid för sin sambo, eller sin man, eller sin fru, eller vad man nu råkar ha (C- Jobba på relationen) I- Precis jobba på relationen och sen så stupar man i säng vid 21-22, och så ska man upp igen. Och sen är det helg och så ska man liksom hinna städa huset, och leka med barnen och storhandla, liksom göra allting det där som man inte hunnit med under veckan. När man nästan måste försumma sina barn för att få råd att försörja dem

Informanten brukar här en diskurs om samtiden, där stress är ett tydligt inslag. Informanten resonerar sedan vidare i termer av att politiska åtgärder behövs för att göra samhället mindre stressigt och anpassat efter familjer. Ytterligare ett inslag av ambivalens är detta med att inte vilja ta risken ”att jag förde med mina problem vidare till barnet” eller om ”mina gener hade varit annorlunda”. De två senare exemplen relaterar till kroppen och ”problematiker” flera av informanterna upplever sig ha. ”Problematiker” vilka kan kopplas samman med en diskurs om det ”goda föräldraskapet”, och krav på detsamma och att vilja ”barnets bästa” och sätta det potentiellt framtida barnet i centrum. En av kvinnorna uttrycker sig på följande sätt:

I- [...] Sen är jag lite så där också jag vet inte om jag vill föra mina gener vidare, det vore väldigt orättvist. [...] Och då känns det också lite taskigt att utsätta mina barn för den risken eftersom att det är så många problem, hade det bara vara närsynt eller bara haft dåliga tänder så där, så hade det också varit mer ok, men jag, eftersom det är så många saker så känner jag att, om jag nu ska skaffa barn så vore det schysstare att adoptera, än att utsätta dem för den risken att få alla dem här problemen. [...] Och det är ju, nej, och så fort det barnet blir sjukt så blir det ju mycket större grej än om det är ett friskt barn, du kanske måste installera liftar, och rullstolsramper, och, ja men alla sådana där tillbehör eller vad man ska säga, och det är, det ökar ju ytterligare stressen, en del tänker ju inte så där att nä men oj, jag, tänk om jag skulle få ett sjukt barn, utan dem flesta tänker ju inte förens dem står där med ett barn som inte är ok

Informanten kopplar här samman att det vore ”schysstare” att adoptera än att ta ”risken att få ett sjukt barn” för barnets skull, liksom samtidens föräldrar sällan funderar kring huruvida barnet kommer att bli friskt eller sjukt. Vidare kopplingar finns även till stress. Charlotte Hagström menar att föräldraskap ofta diskuteras i termer av ett ”projekt” eller ”val” och att möjligheten att någonting kan gå fel inte övervägs, vilket sammankopplas med att barn betraktas som ett sådant naturligt inslag, att det ”naturaliserats”, och det utesluts att något kan gå fel.¹⁰⁹ Informanten bygger här på en diskurs hon tycker sig se i samtiden. I ett vidare perspektiv kan detta analyseras utifrån hur föräldrar förväntas vara, enligt det ”goda föräldraskapet”, där föräldrar förväntas vara på ett visst sätt för att vara tillräckligt bra, oro skulle kunna vara ett sådant inslag. Informantens utsaga kan här bidra till att konstruera en diskurs av ”det goda föräldraskapet” och det ”mindre bra” föräldraskapet, och krav ställs på blivande föräldrar, och vilka som borde bli föräldrar.

Ett liknande resonemang om bristande föräldraskap förs även av en av männen, där informanten menar att kraven på att bli en god förälder delvis hindrar honom från att överväga

¹⁰⁹ Hagström (1999), s. 91-96.

barn, samtidigt porträtterar han hur föräldrar ”bör” vara och anger flera exempel på dåligt föräldraskap, och ställer i sin tur krav. Slutligen tror informanten inte att denna skulle bli en dålig förälder, då han är medveten om hur ”man inte bör göra”. Det blir en dubbelhet i detta, både en diskurs om ”det goda” och det ”dåliga” föräldraskapet brukas som stöd för presentationen av självet. Först framträder ett forlande av att vara moralisk och god och sätta barnet främst, vilket sedan följs av en diskvalificering och ett uteslutande av sig själv från att inneha föräldrarollen. Diskvalificeringen sker på grund av ens ”problematiker”, eller i konstruerandet av en medvetenhet om sin egen ”otillräcklighet” och ”oansvarighet” och att därför anse sig som ”olämplig”. För att knyta an till Billig, så fungerar den här argumenteringen väl retoriskt. Billig menar att inte bara orden skall fokuseras, utan också mot vad ett rättfärdigande sker.¹¹⁰ Informanterna kanske här rättfärdigar den frivilliga barnlösheten utifrån en diskvalificering av sig själva för att gentemot kritikerna, legitimera att de vore olämpliga av föreliggande anledningar. Samtidigt konstrueras en positiv bild, identitet, av dem själva, i detta sätt att argumentera, de framstår vara moraliska och ansvariga genom att ta dessa olika saker i beaktande. Det finns även andra exempel på hur en av kvinnorna i studien använder sig av ett retoriskt grepp, men då för att konstruera en bild av att intentionen är permanent och att ”tillfälliga” omständigheter gjort att ambivalensen förekommit:

I- Ehm, när jag var, vet inte hur gammal jag kan ha varit, 2001, dvs, när jag var 22, ville jag ha barn, men det var ganska speciella omständigheter då, som, som ledde till att det kändes relevant och viktigt, men sen dess har jag inte känt så

För att återigen knyta an till Billig, kan argumenteringen i ovanstående citat betraktas som ett retoriskt grepp. Argumenteringen fungerar här på ett sådant sätt att handlingen skyls över med att vara ”en ganska speciell” omständighet, och inte ett exempel på ambivalens.¹¹¹ För informanten kanske det här varit viktigt att konstruera sin intention som permanent, att ambivalensen därav skyls över på detta sätt. Att framställa intentionen vid ett permanent beslut förekommer också när tre av informanterna anger att de övervägt sterilisering, båda männen och en av kvinnorna. Om sterilisering genomförs skulle detta kunna betraktas som ett sätt att göra intentionen permanent, att övergå från intention till ”beslut”, även om sterilisering i viss mån är reversibelt. Talet om sterilisering blir också ett sätt att konstruera att intentionen är fastslagen.

Avslutningsvis under detta avsnitt vill jag återkoppla till männen i studien, där ambivalens ändå förekommer. I en av männens utsagor framkommer att om samhället ändrade sig och han ändrade sin inställning till samhället, skulle barn kunna bli aktuellt. Den andra mannen menar att han argumenterar i termer av att han just nu ”inte kan ta ansvaret för en annan människas liv”, och att det senare kommer handla om att ”han inte vill det”, även kopplat till de föräldrakrav han ser i samtiden, och oroar sig för om han lever upp till eller ej. I båda männens utsagor förekommer således ett visst inslag av ambivalens, där det fortfarande kan liknas vid en process, dock inte lika framträdande som hos kvinnorna. Det kan också tänkas att det för männen, som

¹¹⁰ Billig (1987), s. 91.

¹¹¹ Ibid. s. 152.

funderat på sterilisering men inte genomfört det än, att detta också leder till en pågående process och att preventivmedelsfrågan i relationer på nytt aktualiserar frågan om sterilisering. Samtidigt anger tidigare forskning att det sociala trycket på män vad gäller barn, inte är lika stort, således kanske deras ambivalens inte blir lika framträdande.

På ett sätt kan flera av ”skälen” där ambivalensen kan skönjas, sammankopplas med ofrivillig barnlöshet. En av informanterna säger att hon fått diagnosen ”låg stressnivå”, och att det säkerligen hade varit jättemysigt med barn men inte går på grund av stressen. I ett sätt att skapa legitimitet för positionen, kan detta vara ett effektivt sätt att argumentera på. Veevers menar att när ”frivilligt barnlösa” konstruerar sina skäl för situationen eller valet, kan förståelsen för intentionen ökas om ett tillräckligt acceptabelt ”skäl” anges, där ”skälet” kan leda till sympati eller att omgivningen tycker synd om dem, beroende på vad svaret på frågan ”varför inte barn?” blir.¹¹² Veevers menar vidare att ”barnlösa” därmed lär sig att anpassa sin ståndpunkt beroende på åhörare.¹¹³ Därav skulle flera av informanternas skäl kunna tolkas i dessa termer. Om detta nedan.

Närvaron av ”andra” och att stå emot

Ett centralt inslag i intervjuerna har varit omgivningens närvaro och hur dessa ställer sig till de ”frivilligt barnlösa”. Under denna tolkningsrepertoar beaktas omgivningens bemötande, och vilka argumentationsstrategier informanterna använder för att bemöta omgivningen. Talet kring omgivningen har i flera av intervjuerna introducerats från min sida, då jag frågat hur bemötandet eller reaktionerna varit på intentionen. Däremot har samtliga informanter berört att de på ett eller annat sätt mottagit negativa kommentarer/reaktioner från omgivningen. Ett tydligt drag i utsagorna, när det gäller omgivningens bemötande, är att flera använder de ”andras” argument, och spelar upp dessa under intervjuerna, för att sedan bemöta dem. Detta skapar autencitet, vilket berördes under det första avsnittet. Likväl fungerar det som ett retoriskt grepp då det blir tydligt att informanterna förhåller sig till den kritik de möts av och argumenterar emot den. Ett påfallande drag är de negativa kommentarernas entydighet, där det många gånger framstår som att informanterna möts av samma typ av kommentarer. Ytterligare ett gemensamt drag är att informanterna skänker trovärdighet till sina utsagor genom att dra in andra personer som varit med om samhälleligt motstånd. De ”andras” kommentarer bidrar även till att informanterna måste förhålla sig till den förväntade bilden av hur de ska leva sina liv. För att illustrera hur informanternas utsagor kring omgivning, deras argument, och hur de kan bemöta dessa kan se ut, exemplifieras det här med ett citat från en av kvinnorna:

C- Mm, vilken respons har du fått andra människor när du har pratat om det här?

I- Mm, det är väldigt ofta, det är en ganska, det är en väldigt känslomässig fråga, människor reagerar också ganska starkt, särskilt eftersom jag också har planer på att sterilisera mig [...] Jag

¹¹² Veevers (1980), s. 136.

¹¹³ Ibid. s. 137.

har börjat fundera på det och ta reda på mer om det för att kunna fatta det beslutet på goda grunder liksom. Det är, just den här slutgiltigheten i en sterilisering det väcker också väldigt mycket känslor, då blir det på något sätt allvar för, för resten av människorna också, inte bara för mig själv. Då säger ofta människor ”det kan du väl inte göra, men, du kan ju inte veta om du vill ha barn när du är 35” och jag får höra berättelser om när ”den och den var 30 ville hon inte ha barn men nu när hon är 35 så vill hon det” och ja, och om ”du blir steriliserad, då blir du liksom, då är det ju kört”. Män kan reagera på ett också ganska lustigt sätt, alltså, ja kvinnor blir på något sätt lite upprörda över just den här att, jag vet inte om man möjligen kan referera till det som någon slags stympning som att, bara klippa den reproduktiva förmågan, män blir ofta, en del säger liksom, jag blir så ledsen när jag hör att du inte vill ha barn. Jaha, och varför? Det, varför är det liksom, varför är det per definition någonting gott att fortplanta sig? Varför vill du att just jag ska göra det?

Ytterligare en av de kvinnliga informanterna uttrycker sig på följande sätt:

C- [...] Hur har du pratat om det här med dina vänner och din släkt, omgivning och så där? I- [...] Jag är inte alls imponerad av det, så det märks ju på mig, det gör det ju. Och sen har jag väl sagt det också, och, som sagt mina nära vänner dem respekterar ju det, annars så tycker jag personligen inte att dem är några vänner om dem liksom inte kan (C- Hantera det)

I- Liksom, för jag är ju ändå den jag är även om jag har barn eller inte så. Sen är det ju väldigt många som har kommenterat det, att det är som ”onormalt” att vara kvinna och inte vilja ha barn, men det är ju oftast, det är inte mina vänner utan det är mer jobbkompisar och så som inte känner mig så väl. Och det blir jag väldigt irriterad på för att det känns som att, alltså förr i tiden så var det ju så att man skulle liksom ha barn, det var ju katastrof om man inte hade barn, men idag tycker jag ändå att man har en valfrihet, och då tycker jag absolut inte att folk som inte känner mig ska komma och liksom säga ”jaha vad konstigt att inte du vill ha barn”, jag tycker det är ganska oförskämt att säga så faktiskt. Och sen är det ju, alltså just den här kommentaren också, ”om man inte kan få barn”, om det är därför man inte vill ha barn. Men det alltså, det vet jag inte ens om jag kan eller inte, men jag tycker det är också så där att många tycker att det enda alternativet till varför man inte vill ha barn det är att man inte kan få barn. Eller kan få barn, och det har jag, det vet jag, en tjej som jag känner hon är 40 nu, och hon vill inte heller ha barn och hon har inte heller haft något intresse av det. Hon är gift och har man sen flera år tillbaka. Men hon har inte heller känt något sug efter det, och hon upplever det precis likadant att, att det är många som är så fördömande, ”jaha kan ni inte få barn”? vad är det för fel på er, och så, och det är, det är ju ändå en ganska intim privatsak så som jag tycker

C- Mm, hur brukar du bemöta det då?

I- Alltså jag, jag tar ändå ställning för det att jag aldrig har känt något intresse för att skaffa barn så. Det är väl det jag gör och det, jag menar folk får ju tycka att det är onormalt om dem vill (C- Mm) I- Men jag måste ju ändå få tycka vad jag vill också, det är så jag känner. Jag respekterar vad dem säger, men jag tycker inte att dem ska, alltså dem får ha den åsikten om dem vill men dem behöver inte säga att just jag är onormal för att jag inte vill ha barn. Tycker dem att det är så, då får dem väl tycka det (C- Mm) I- Men, det känns, jag tycker att det är oförskämt att säga det till någon (C- Ja för du ifrågasätter inte varför dem har skaffat barn) I- Nej precis, ja, men det känns ändå som att de flesta kanske inte säger det rakt ut, men det finns ju folk som säger det, och som verkligen säger att man är dum i huvudet och så för att man inte vill ha barn, och det tycker jag bara, det finns ingen anledning att göra det. För det är ju inte så att jag blir mer intresserad av att skaffa barn bara för att dem säger det till mig, det är snarare, jag blir snarare irriterad över det.

I citaten framgår vilka argument informanterna ofta möter, och hur de själva bemöter omgivningens kommentarer. I citaten framkommer att intentionen att avstå barn upprör ”ganska” eller ”väldigt mycket”, och är att karakterisera som en ”känslomässig fråga” för många, där det också framgår att en skillnad finns i kvinnors och mäns bemötande. Här återkommer även detta med åldern 30-35, det är således en diskurs både informanterna och omgivningen använder i sitt tal kring barns vara eller icke-vara. Talet om ålder representeras av kvinnorna,

vilket kan tolkas bero på att barnskaffande är starkt könskodat. Ens kropp blir liktydig med barnalstring, för att åter knyta an till Butler¹¹⁴, och det sociala trycket på kvinnor finns således närvarande hos informanterna i deras sätt att återkommande artikulera detta med ålder. I citaten blir det också tydligt hur omgivningen inte tar intentionen på allvar, och försöker få svar på ”varför” de inte vill ha barn, försöker hitta skäl, där ett acceptabelt sådant skulle kunna vara att ”man inte kan få barn”. I citaten används även exempel på andra som mött samhälleligt motstånd, och genomgående figurerar kvinnliga personer i dessa, liksom en av informanterna anger att omgivningen sagt att det är ”onormalt” att som kvinna inte vilja ha barn. Här synliggörs återigen kopplingen mellan barnskaffande och genus, mellan kvinnlighet och reproduktion, liksom barn ingår i den heterosexuella parrelationen, då denna relation utgör grunden för barn, och outtalat tas för givet. I citaten innefattas även ett ”försvar” för positionen, och här tenderar olika argumentationsstrategier att förekomma, dels finns de vilka bemöter de ”andra” genom frågor liknande den ovan formulerade ”varför är det per definition något gott att fortplanta sig”? Andra informanter använder sig av ett ”känslomässigt” försvar, att längtan efter barn saknas, medan ytterligare andra inte diskuterar frågan, åtminstone inte med sina närmsta, utan intar en strategi av att inte ”hymla” med, eller försöka ”finta undan” frågan då den aktualiseras. Flera argumenterar dock tillbaka och låter sina ”insikter” ligga till grund för försvaret. Det finns också exempel på att informanterna bemöter omgivningen med direkt kritik mot dem som riktar kritik mot dem, på så sätt rättfärdigas intentionen genom att rikta kritik mot andra. För att återigen dra en parallell till Billig, kan detta tolkas vara ett uttryck för den argumentativa kontexten, där rättfärdigande och kritik ofta är nära sammanlänkande, och därav fyller en retorisk funktion.¹¹⁵

Det finns i intervjuerna även exempel på hur ”försvaret” utvecklas till en kontinuerlig argumentation, genom att flera av informanterna konstruerar nya ”skäl” till intentionen, och ”tvingas” använda andra än känslomässiga ”skäl”. Ett framträdande inslag i omgivningens bemötande är nämligen att inte ta intentionen på allvar, och framhålla att de kommer ”ändra sig” exempelvis vid en viss ålder. Detta skulle kunna medföra att andra än känslomässiga skäl anges, för att övertyga om intentionens allvar. Det blir svårt för informanterna att upprätthålla en diskurs kring känslomässiga skäl, då denna lättare går att diskvalificera genom påpekanden om att känslan kan ändras. Således, vilket flera av informanterna redogjort för, tillkommer ”insikter” och skäl efter hand för att mästra med de negativa kommentarerna, de känslomässiga skälen räcker inte, då dessa inte tas på allvar. Istället söks försvaret i samhälleliga fenomen eller genom diskvalificering av sig själv på grund av ”kroppsliga praktiker”, vilket föregående avsnitt redogjorde för. En av kvinnorna påpekar just detta med tillkomna orsaker när hon säger:

I- [...] Samtidigt så, eftersom man har den där känslan (att man inte längtar efter barn, min anm.) och folk undrar så hittar man hela tiden nya orsaker till varför man inte vill, eller fler orsaker

¹¹⁴ Butler (2007), s. 169.

¹¹⁵ Billig (1987), s. 87.

C- Mm, vad tror du det beror på att du försöker och hitta dem där olika motiven liksom? Blir det att du söker dig till dem motiven eller blir det att, jag vet inte. I- Jag vet inte (C- Nej) I- Nej men det är väl ett sätt att försvara sig liksom, att man vill försvara sig

Här kan det tolkas som att intentionen inte tas på allvar om endast känslomässiga skäl framhålls. Att intentionen inte tas på allvar kan kopplas samman med hur naturaliserad normen om att skaffa barn förefaller vara. Att inte göra normen är otänkbart. Likväl att endast en form av genusskapande premieras, och andra former av genusskapande, inom ramen för det heterosexuella, enligt Butler blir obegripligt och oförståeligt.¹¹⁶

I informanternas utsagor blir omgivningens kommentarer en del av informanternas argumentation under intervjuerna, där dessa per automatik aktiveras och bemöts, vilket indikerar att de säkerligen ofta avkrävs på svar kring intentionen. Samtidigt indikerar informanternas utsagor även de ramar vilka angetts existerar kring heterosexualitet och heteronormativitet, där det framgår att ett sådant synsätt bidrar till att konstruera förhållningssättet gentemot ”barnlösa”. Detta synliggör även de tänkta genuspositionerna, vilka är nära sammanlänkade med det heteronormativa enligt Butlers teoretiserande.¹¹⁷ Det heteronormativa finns även närvarande i informanternas egna resonemang, då den heterosexuella parrelationen ofta utgör konfliktgrunden för att omgivningen skall reagera på ett visst sätt, och för att vissa av informanternas ambivalens skall uppstå. En koppling görs explicit till kön, vilket framgår i ett av citaten ovan, att det anses ”onormalt att som kvinna inte vilja ha barn”. Flera av informanterna resonerar i termer av att det säkerligen är svårare för kvinnor än män vad gäller bemötande från omgivningen. Här ger flera av informanterna uttryck för en genuskurs i samhället, där trycket är större på kvinnor. För att knyta an till diskurspsykologiska termer kan motståndet mot ”barnlösa” kopplas samman med det ”vanligas makt”. Där vissa definitioner av hur vi ska leva våra liv finns konstruerade på samhälls nivå, och påverkar hur vi lever våra liv genom att människor själva blir bärare av vissa normer. Då blir det avvikande att inte leva enligt normalitetsdefinitionen, och människor kan känna sig hotade eller ifrågasatta i sina egna livsval om andra lever annorlunda, samt hänvisa till normen för att förstärka sin egen identitet.¹¹⁸ Med ett sådant resonemang kan en förklaring skönjas till varför frivillig barnlöshet upprör. Informanternas genusskapande karakteriseras som avvikande, utifrån de diskurser kring bemötande från omgivningen vilka redogjorts för.

Ett gemensamt drag i intervjuerna är att det upplevs jobbigare när närstående kommer med kritik/kommentarer kring intentionen, likväl anges de närstående vara de mest förstående, åtminstone efter att vid upprepande tillfällen fått ”negativt” besked i frågan om barn. En informant menar att om de närstående inte förstår är de inte att betrakta ”som riktiga vänner”, eftersom hon inte ifrågasätter att människor skaffar barn, borde inte de ifrågasätta henne. Här framträder återigen presentationen av hur man själv vill uppfattas, i detta fall rör det sig om en öppenhet och om att vara solidarisk. I diskurspsykologiska termer kan detta jämföras med Billigs resonemang, att människor anpassar attityder efter situationer för att visa sin bästa sida, och

¹¹⁶ Butler (2007), s. 68f.

¹¹⁷ Butler (2005), s. 57-86.

¹¹⁸ Howitt, Dennis (ed.), *Social psychology: conflicts and continuities*, Open University Press: Milton Keynes (1989), s. 49.

fungerar således som ett retoriskt grepp.¹¹⁹ Intressant är även att flera av informanterna framhåller att den negativa responsen ofta kommer ifrån äldre människor, 40-talisterna, än från människor i deras ålder.¹²⁰ Ofta tenderar den negativa responsen att komma från människor som själva har barn, men inte alltid. Att ett särskiljande sker mellan yngre och äldre är en intressant diskurs, och den synliggörs även i andra studier. Där 40-talisterna framställs som bärare av en särskild diskursiv uppfattning kring barn, och sägs ha varit dominerande i det svenska institutionsbygget på barnområdet.¹²¹

Vidare finns en argumentationsstrategi byggd på utsagor kring hur det var förr och hur det är nu, där flera av informanterna betonat att valfriheten idag är större och att människor således inte borde reagera på att vissa inte vill skaffa barn. Här ingår dels försvaret, och dels en diskurs om samtiden, vilken kan tolkas vara ett uttryck för en modernitetsdiskurs. Där individen, det fritt väljande subjektet utgör normen, och inga hinder finns i vägen för att forma livet som man själv vill.¹²² Informanternas diskurs om valfrihet och öppenhet kan således tolkas vara del av en diskurs om den rådande individualismen. I detta ingår också en självrepresentation där informanterna framstår vara ”moderna” och samtida, och de ”andra” karakteriseras av att vara konservativa och gammalmodiga. Denna typ av distinktion är ofta använd när diskurser om det moderna används, och ställs mot det så kallat ”traditionella”.¹²³ I diskurspsykologiska termer kan uppdelningen i förr och nu, och karakteriseringarna, kopplas till hur gruppidentiteter konstrueras och hur föreställningar och generaliseringar om ”andra” tar sig uttryck. Här menas att en gruppidentitet formas genom ett uteslutande och genom att sätta upp gränser gentemot andra ”grupper”. Detta bör även förstås utifrån den socio-kulturella kontexten och utifrån maktrelationer mellan grupper.¹²⁴ På så sätt skulle informanternas distinktion mellan dem själva och ”de andra”, i relation till maktrelationen mellan ”barnlösa” och omgivningen kunna tolkas som ett sätt att vinna legitimitet för intentionen, och ett retoriskt grepp att bemöta omgivningens negativa bemötande. Samtidigt tillskrivs gruppen barnlösa positiva karakteristika, och de äldre negativa.

I flera av intervjuerna har informanterna berört att de inte hatar barn. Det här har även den tidigare forskningen uppmärksamhet, och Veevers menar att frågan om ”frivilligt barnlösa” ogillar barn är en av de vanligaste de ställs inför, här förstått utifrån kontexten att det är någonting avvikande att inte vilja ha barn.¹²⁵ Således kan det tolkas vara så att informanterna fått denna kommentar eller fråga, och att de därmed per automatik kommit in på denna presentation de ofta tillskrivs, och velat konstruera en annan bild av sig själva. Ett exempel hämtat från informanterna lyder:

¹¹⁹ Billig (1987), s. 230f.

¹²⁰ Därav inte sagt att människor i deras egen ålder inte ger negativ respons, tillskrivs primärt de äldre, 40-talisterna.

¹²¹ Brembeck, Helene, *Inte bara mamma: En etnologisk studie av unga kvinnors syn på moderskap, barn och familj*, Etnologiska institutionen: Göteborg (1998), s. 33.

¹²² Se exempelvis Giddens (1999), s. 30-44.

¹²³ Giddens (1999), s. 30-44.

¹²⁴ Howitt (1989), s. 157.

¹²⁵ Veevers (1980), s. 119.

I- [...] Alltså det är inte så att jag verkligen hatar barn så, men, det jag tycker är bra, det är till exempel som mina syskon, dem har ju barn, om man lånar dem typ en helg eller (C- Hehe) I- Och leker med dem och sen kan man lämna tillbaka dem. Det tycker jag är lagom

Det här kan även kopplas till intervjusituationen, och att det kanske för informanterna varit betydelsefullt att inför mig konstruera en bild av att de inte ogillar barn, då detta just är en av föreställningarna om barnlösa. Detta påpekande kanske ges av risk för att annars få frågan om de hatar/ogillar barn, eller att jag skulle tillskriva dem en sådan presentation. Det kan också handla om den konstruerade identitet jag tillskrivit dem i rollen informant på temat ”barnlös på frivillig grund”. En annan tolkning är att detta har med ambivalens att göra, vilket kan bero på att alla mer eller mindre har svårt att konstruera en enhetlig identitet. Snarare influeras människor av flera diskursiva resurser och därav brukas flera av dessa, vilket ibland innebär en motstridighet i identitetskonstruktionen.¹²⁶ En identitet och ens sätt att argumentera, skall, vilket angetts, inte betraktas som enhetlig eller linjär. Det kan också förstås som en del av, att det vid en given tidpunkt, exempelvis vår samtid, inte är möjligt att säga att man ogillar barn. Utsagan blir omöjlig, vilket en av informanterna också påpekar ”man kan inte säga att man hatar barn då tycker ju folk att man är konstig”.

Informanterna använder samtidigt ytterligare en argumentationsstrategi. Genom att först betona att, de inte ogillar/hatar barn, och därefter ange att barn är ”jobbiga, kladdar för mycket, man vet inte vad man ska göra med dem”. För att vidare lyfta fram vilka barn de gillar och inte gillar, likväl att de endast ”gillar” barn under en begränsad tid, och föredrar att själva bestämma hur länge. På så sätt uppstår en motstridighet i argumenten, dels anger flera av informanterna att de inte hatar/ogillar barn för att exemplifiera vilka barn de gillar, och dels återger de därefter flera problematiska saker med barn, och saker de faktiskt ogillar. Om denna argumentering knyts an till Billig, menar han att detta kan vara ett sätt att retoriskt presentera sig själv på. För att undgå att bli kategoriserad likt varandes på ett visst sätt, försvarar talaren sig själv, men det uppstår en motsägelsefullhet om kritik ändå följer efter uttalandet, i likhet med ”jag ogillar inte barn, men de kladdar ju så mycket”.¹²⁷ Billig menar att detta också att informanten i en annan kontext kanske hade uttryckt sig annorlunda¹²⁸, och exempelvis sagt, ”jag gillar inte barn”. Wetherell och Potter har i en av sina diskurspsykologiska studier hittat exempel på att människor säger ”jag är inte sexist, men...”, där de menar att personen bakom utsagan är medveten om att denna kommer att säga något som uppfattas som en fördom.¹²⁹ På samma sätt kan informanternas utsagor förstås.¹³⁰

¹²⁶ Potter & Wetherell (1992), s. 76f.

¹²⁷ Billig (1987), s. 239f.

¹²⁸ Ibid. s. 239f.

¹²⁹ Potter & Wetherell, “Unfolding discourse analysis” i *Discourse theory and practice: A reader*, Wetherell, Margaret (red.), Sage: London (2001), s. 205.

¹³⁰ Därmed inte sagt att de ogillar barn, men utifrån ett diskurspsykologiskt teoretiserande möjliggörs denna tolkning.

Att göra omgivningen till sin

En argumentationsstrategi flera av informanterna använder, är att konstruera särskilda bilder av hur verkligheten förhåller sig. I denna argumentationsstrategi använder informanterna således olika diskurser och på så sätt ”görs” omgivningen till deras genom att tala om hur den är. I detta ingår även en presentation av dem själva. Om detta handlar detta avsnitt, där tolkningsrepertoaren är ”att göra omgivningen till sin”.

Ett tydligt förekommande resonemang är talet om öppenhet och valfrihet, vilket flera av informanterna menar präglar vår samtid, och således medför att alla är mer öppet inställda till människor med intentionen att inte skaffa barn, eller på grund av öppenheten borde vara det. En av kvinnorna uttrycker sig på följande sätt:

I- [...] Lustigt det där, nu när familjebilden är så mångfacetterad så, ja att dem här frågorna om människor som väljer att leva utan barn, att de borde, det borde bli mer uppmärksammat, eller borde synas mer

Informanten drar på en diskurs om familjebilden vilken i dess mångfacetterade form borde medföra att människor utan barn synliggörs, informanten anger vidare att barn förr var ett sammanhållande kit: ”Jag tror väl att barn var ett, ett sammanhållande kit i relationerna förr, men inte nu längre.” Ytterligare en av informanterna har i termer av den samtida valfriheten hon konstruerar, angett att det är konstigt att människor fortfarande kan ha en sådan restriktiv syn på ”frivilligt barnlösa”, just för att valfriheten idag är större. Hon säger; ”alltså förr i tiden så var det ju så att man skulle liksom ha barn, det var ju katastrof om man inte hade barn, men idag tycker jag ändå att man har en valfrihet”. Här ingår återigen distinktionen mellan förr och nu, som tidigare beaktades, liksom informanten menar att uteblivandet av barn förr var en ”katastrof”. Förekomsten av ordet ”katastrof” fungerar i sammanhanget som en sanning, så ”var det förr”, och konstruerar bilden av att det förr var mer ”konservativt” till skillnad mot nu. En av de andra informanterna menar följande:

I- Men så som samhället ser ut så behöver man inte vara ihop, det behöver inte, man behöver, som samhället ser ut nu [...] inte ur rent praktiska synvinklar leva ett traditionellt kärnfamiljsliv. Och jag tror att det börjar komma mer och mer bland båda unga män och unga kvinnor att man inte vill det. Jag menar jag hade en faster eller min mamma hade en faster som aldrig levde ihop med någon och inte heller hade barn, och hon dog när hon var 85 kanske eller någonting sådant, och hon trivdes ju väldigt, väldigt bra och liksom, det var liksom att folk så här, kolla snett på henne för att, hon var ju jätte konstig, herregud hon var ju, hon hade inga barn, ingen man och hon bodde inte ihop med någon [...] Och det var ju, och personer hon umgicks mest med var ju min mormor alltså hennes brors fru, och det var ju, så att det var ju väldigt, väldigt uppseendeväckande då. Och det är uppseendeväckande nu, ja min kompis som närmar sig 40, och själv inte har barn, det är fortfarande uppseendeväckande och folk säger jaha och lite av typen ja men det blir nog bra ändå sådär men, ju längre ner vi kommer så att dem som är 15 nu, där kommer det inte alls vara samma krav. Så att det är liksom, ju äldre man är och har tagit ett ställningstagande så blir det mer så att man måste motivera det.

Att prata i termer av valfrihet och reflexivitet medför att flera av informanterna använder en diskurs om samtiden varandes öppen, och att de själva således också är en del av denna öppenhet och det ”moderna”, där ”man inte behöver leva traditionellt kärnfamiljsliv”. Märk väl ordvalet ”traditionellt” där informanten gör en distinktion mellan det moderna och det traditionella, och

konstruerar en diskurs om dessa två perioder. Utsagorna kan jämföras med tankegångarna representerade av några av samtidens modernitetsteoretiker, där flera av dessa betonar att vi alltmer intar ett reflexivt förhållningssätt och tar intryck av många olika uttryck i skapandet av våra identiteter.¹³¹ Den samtida familjeforskningen anger likaledes att föräldraskapet skjuts upp, och tolkar att detta har att göra med ett reflexivt inslag i samtiden, där ambivalens och osäkerhet sägs prägla vårt sätt att tänka kring den tänkbara framtiden och där identitetskonstruktionen formas i mötet mellan reflexion mellan det prövade och det oprövade.¹³² Här nämns också att normer begränsar de möjliga sätten att leva, och att det trots att olika representationer på hur vi kan leva existerar, och valfrihet sägs råda, förekommer sanktioner gentemot andra sätt att leva än den tillfälligt aktuella normen.¹³³ Informanterna kan tolkas vara ett exempel på att dessa sanktioner förekommer, då deras alternativ till genus- och heterosexualitetsskapande, bemöts med skepsis. Att flera av informanterna ändå framhåller öppenhet och valfrihet kan betraktas som ett retoriskt grepp för att inrama dem själva och ”göra” omgivningen till sin med hjälp av en tillgänglig diskurs. Ofta förekommer även en åtskillnad i ålder, där de ”äldre” blir bärare av mer traditionella värderingar, och de yngre mer ”moderna”. Även om restriktioner finns även bland yngre. Ett citat från en av kvinnorna får ytterligare representera detta med ålder:

I- Jag har förresten, nu kom jag på, en som jag lärde känna när jag tog tjänstledigt, för fem år sedan, och läste ett halvår. Då lärde jag känna en kvinna som är 57 år, och hon, hon kan liksom inte förstå det här att jag inte vill skaffa barn, hon försöker hela tiden ”jo men det är klart du ska och”, så det kan vara lite jobbigt då det känner jag faktiskt. Man blir nästan förbannad efteråt när hon har hållit på och försökt övertala en, när man säger att man inte vill (C- Då har du fått säga det ganska många gånger till henne också?) I- Ja, fast jag tror liksom det är svårare ju äldre dem är som tycker så liksom. Har man yngre kompisar tror jag det är lättare, dem accepterar lättare, än den här äldre generationen.

C- Du trodde tidigare att det hade börjat bli lite mera accepterat och så, eller att det var fler som kanske tar det här valet att inte skaffa barn istället, tror du det kan, om man då tänker på att hon som är lite äldre kanske är väldigt mera så, strikt när det gäller det där och tycker att det är jättekonstigt, medan dem som är lite yngre kanske är lite mer så att det är ok, för att det finns till och med dem som kanske själva går i dem tankarna, som är lite yngre?

I- Jag tror liksom att det är att man, att det blivit lite friare med allting liksom (C- Ja) I- Som det här med homosexuella också, det har ju dem äldre svårare att acceptera medan dem yngre har ju inga problem med det

I början av citatet synliggörs hur spontana informanternas utsagor kan vara, ”nu kom jag på”, och hur detta blir avhängigt intervjukontexten och hur denna leder till spontanitet men också reflexivitet hos informanten, i ett sätt att också kanske ge mig så mycket information som möjligt. I detta citat innefattas även ett skapande av ”vi” och ”dem”, där yngre tillskrivs en viss identitet och äldre en annan. Här förekommer vad diskurspsykologin menar är en ”tillfällig tillslutning”, där en föreställd gemensam identitet framträder.¹³⁴ Där en tydlig diskurs kring yngre och äldre gör sig gällande.¹³⁵ Vidare går det att återkoppla detta resonemang till talet om individualism som

¹³¹ Winther-Jørgensen & Phillips (2000), s. 105f.

¹³² Bäck-Wiklund & Bergsten (1997), s. 28.

¹³³ Ibid. s. 28.

¹³⁴ Winther-Jørgensen & Phillips (2000), s. 107.

¹³⁵ Vilken tidigare berördes när 40-talisterna utpekades som en ”konservativ grupp”.

förekom under tidigare analysavsnitt, där informanterna brukade en diskurs om valfrihet och öppenhet, för att bemöta omgivningens negativa kommentarer. Här används samma diskurs för att göra omgivningen till sin.

Ytterligare en diskurs flera av informanterna använder för att ”skapa” omgivningen är genom att bruka specifika betraktelsesätt kring hur föräldraskap praktiseras. Ett sådant är det vilket de båda männen anger, där de menar att föräldrar idag inte tänker på vad det innebär att ha barn. Det kan dels handla om att inte ha tänkt igenom vilka krav ett föräldraskap innebär, samt att de sätter ett barn till världen mot dennes vilja, och av egoistiska skäl. En av männen anger att han ofta ser exempel på bristande föräldraskap, där barn får följa med på aktiviteter de inte vill, eller lämnas därhän och inte passas. Dessa betraktelser har för informanten lett till att kraven på honom själv ökat, och att han därför tänker i banor av ”inga misstag”, om barn skulle bli aktuellt.¹³⁶ Vidare i detta förfaringsätt, undrar en av kvinnorna vart barnuppfostran tagit vägen, och ifrågasätter föräldrar av idag, då de tenderar att ständigt ge godis till barnen, samt inte uppfostrar dem. Tankegångar finns även om att barn är dyra, och att föräldraskap i hög grad förändrar människor, och detta levnadssätt skiljer sig avsevärt från de utan barn.¹³⁷

Av de informanter vilka brukar diskurser om att föräldraskap kan betraktas med negativa ögon, kan detta tolkas som ett sätt att försvara sig genom att lyfta fram exempel på hur samtida föräldrar är, och på så sätt ge legitimitet åt sin egen ståndpunkt. Samtidigt kan det också vara en del av att flera av informanterna betonat att föräldrar ofta är de som ifrågasätter de ”barnlösa”, och därav blir detta ett rättfärdigande av intentionen gentemot det förhållningssätt de ofta möts av, av föräldrar. Rättfärdigandet av sin egen position sker genom framhållandet av dåligt föräldraskap, och såldes genom att ställa krav på blivande/nuvarande föräldrar. En av de kvinnliga informanterna menar exempelvis att ”man ska gifta sig om man ska skaffa barn”, vilket också tenderar att ställa krav på föräldraskapsrollen. För flera av informanterna verkar det således viktigt att distansera sig gentemot det föräldraskap de ser i samtiden, och konstruerar för mig. En intressant reflektion kring detta med krav på föräldraskap, är även det som tidigare berördes och benämndes ”kroppliga praktiker”, där informanterna diskvalificerade sig själva som potentiella föräldrar. Kraven på en viss föräldratyp kommer dels från informanterna själva, men de ställer även krav på sig själva och en dubbelhet uppstår. Kraven på föräldraskap kan ha ett samband med den så kallade ”experthysterin”, där föräldrar förväntas vara på ett visst sätt för att bli de ”bästa” föräldrarna, och söka information för att bli bra föräldrar, där experternas kunskap vägleder. Således ställer även många föräldrar krav på sig själva.¹³⁸ Vidare förefaller det viktigt att använda sina ”insikter” till att skapa omgivningen, att samhället är stressigt, att framtiden är oviss på grund av klimathot, för att också ge förslag på hur samhället istället borde fungera. Ibland har

¹³⁶I Veevers studie framkom ett liknande resonemang, där barnlösa som får kritik ofta kritiserar tillbaka, mot föräldrar. Veevers (1980), s. 125.

¹³⁷ En av de kvinnliga informanterna säger, till skillnad från detta, att så inte är fallet, då hon sett exempel på hur föräldraskap är förenligt med hur personen var innan och kan kombineras med de utan barn.

¹³⁸ Johansson, Thomas, *Experthysteri: kompetenta barn, curlingföräldrar och supernannies*, Atlas: Stockholm (2007). Ett forum såsom ”Allt om barn” på nätet är ett uttryck för samma diskurs, www.alltombarn.se

jag frågat hur de informanterna skulle vilja att samhället skulle fungera, och ibland har de angett det själva:

I- Jag tror att, jag tror att samhället skulle må bättre av lite mindre barnhysteri, och det är inte som att säga, det är som sagt inte att förringa dem som skaffar barn men det är liksom, att slappna av lite och inse att kanske behöver man inte skaffa barn, för jag tror att en del människor skaffar nog barn bara på ren förväntan

Märk väl uttrycket ”barnhysteri”, där informanten ger uttryck för att en sådan råder i samhället, kanske även gentemot de kommentarer han och de andra fått av att aktualisera sitt ”val”. Andra informanter har nämnt att en större öppenhet vore bra, eller uppmanat politiker att ändra samhället. Gemensamt för informanterna är att de beskriver och konstruerar samhället med hjälp av olika diskurser.

Skapa sig själv

Under samtliga föregående avsnitt har jag berört hur informanternas presentationer av självet tar form. Under denna tolkningsrepertoar ska deras självskapande beröras mer ingående, med vissa paralleller till föregående utkristalliseringar. Informanterna har på olika sätt berättat kring sin intention att avstå barn, liksom de använt omgivningens bemötande och kommentarer i sin argumentering, och även gjort dessa till del av de normer kring barnskaffande de menar sig se i samtiden, men också del av sin identitetskonstruktion då dessa argument och kommentarer är något informanterna förhåller sig till/påverkas av i konstruerandet av självet. Flera av informanterna har exempelvis berört att omgivningen bemött dem på ett visst sätt, för att i ett senare skede berätta att omgivningen inte alls varit så restriktiv, men att det trots detta finns normer som inte problematiserats, och att barnhysteri förekommer. Informanterna har således på olika sätt förhållit sig till den roll de primärt tillskrivits, antingen i rollen som kvinna, eller i rollen som heterosexuell i en parrelation. I flera av informanternas utsagor kan rättfärdigandet av intentionen sägas ingå genomgående, en bild konstrueras av informanterna som ”alternativa”, ”moderna” och ”normbrytare”, då flera av dem problematiserar barnskaffandet och varför just dem ska skaffa barn, även om en process till intentionen kan skönjas. En av männen säger:

I- Det är liksom en ganska normbrytande grej (C- Mm) I- Liksom, jag funderar på att klippa av mig fingrarna det är också en sak som folk reagerar på, men det fungerar nästan på samma sätt när man säger, jag vill inte ha barn

Att bryta normer förknippas även med någonting positivt, då problematiserandet och att inte göra ”som alla andra” framhålls. På olika sätt tar informanterna spjörn gentemot andra för att framträda, gentemot de konservativa, gentemot de äldre, mot nuvarande föräldrar, och mot samhället och det rådande samhällsklimatet. De diskursiva resurser informanterna brukar ligger till grund för identitetskonstruktionen. Det kan dock inte sägas att samtliga informanter resonerar i dessa termer. En av de kvinnliga informanterna problematiserade inte alls nuvarande föräldrar, och tog inte heller spjörn mot andra. Däremot tog hon spjörn mot normer och att många inte problematiserar bilden av hur våra liv ska levas. Att ta spjörn gentemot olika saker, vare sig det är

andra människor eller normer, tenderar således att vara en argumentationsstrategi för att själv framträda, och för att presentera sig själv. Däremot finns en skillnad i argumenteringen, om vissa har använt en strategi av att argumentera mot andra, finns även exempel på att argumentera för någonting, låt säga för en större öppenhet i samhället:

I- Jag kan inte säga att det stör mig särskilt mycket att behöva argumentera emot andras känslomässiga argument i och med att jag är så säker på det (att inte skaffa barn, min anm.) men, generellt för sådana här frågor som, som kanske vanligen inte problematiseras, så skulle jag nog önska att, mm, jag måste fundera lite (C- Mm) I- (funderar) Det enda jag kan säga säkert är att jag önskar att det fanns en större öppenhet för andra uppfattningar än den gängse i den här och i andra liknande frågor (C- Mm, kan du utveckla det lite tro?) I- När människor, argumenterar emot min uppfattning, i deras argument hör jag ofta normen, jag tycker inte att jag hör så mycket eget tänkande, utan jag hör en förutfattad mening om hur det ska vara, det gäller, det gäller allt från, ja det gäller barnfrågan, det gäller hur, hur ett förhållande ska se ut, hur ett arbetsliv ska se ut, ja, hur vi väljer att ordna våra liv i stort

Framställandet av andra ingår här i skapandet av självet, där de ”andras” kommentarer kan porträtteras som oreflekterade, som normen, som konstiga eller omoderna, vilket tidigare avsnitt angett. Där informanterna, med reservation för att de intervjuats av mig, och deras utsagor varit syftet med en intervju överhuvudtaget, framställs som moderna, reflekterande och öppna kring olika frågor och levnadssätt. Detta är deras diskursiva konstruktion av sig själva. En argumentationsstrategi flera av informanterna brukar, är att själva kritisera dem som riktar kritik mot dem, samt ställa krav på andra och på hur de ska vara. Föräldrar får mest av denna kritik och krav, där de ska ingå i ett äktenskap eller dylikt, för att det för en av informanterna förväntas medfölja när barn tillkommer, eller bör ha tillräckligt med pengar, då barn är dyra enligt några av informanterna. Dessutom ska föräldrar alltid sätta barnet främst. En av männen säger följande:

[...] Jag menar det är ett jätteansvar att skaffa barn, det är liksom, man är fullständigt ansvarig för en annan människas liv och det är liksom, jag menar det är tillräckligt läskigt att ha ansvar för någon annans liv när man väntar på polisen när man har omhändertagit dem för att de är för fulla och nu är man ju liksom fullständigt ytterst ansvarig för, det är, och jag känner att jag inte vill ta det ansvaret. Därför att det passar liksom inte med hur jag vill leva mitt liv [...] Jag känner liksom att, jag tycker att, ska man ha barn så ska man ha möjlighet att försörja dem, jag tycker liksom att det är en sådan grej som många tycker att ja men man har inte så mycket men det går ändå, och tyvärr det är faktiskt skitsnack, barn kostar fruktansvärt mycket pengar. Och, det måste man vara medveten om och jag anser att man bör ha ekonomiska förutsättningar för att kunna skaffa barn, det är liksom inte, det är inte ett försök att säga att dem som inte har pengar dem kanske inte borde skaffa barn, det är helt enkelt för att dem kommer inte ha råd

Samma informant menar att barnet alltid skall placeras i första rummet. De ”andra” skall således vara uppoffrande, ha en viss inkomst samt uppfylla en heteronorm om äktenskap. Här skapas en motstridighet, bland de informanterna vilka använder denna argumentationsstrategi. De ställer krav på hur ”andra” skall göra föräldraskap inom den heterosexuella parrelationen, och hur den heterosexuella parrelationen skall manifesteras genom exempelvis äktenskap, men när informanterna inte ”gör” normen, skall dessa inte mötas av kritik. Här representeras även ett antal diskurser om vår samtid, barn är dyra, finns inom ramen för en heterosexuell relation och föräldraskap är liktydigt med uppoffring. Här konstrueras en negativ bild av föräldrar och dem som kommer med negativa kommentarer, och informanterna rättfärdigar sin egen position gentemot att de inte riskerar oansvarighet, eller äktenskapsfrågan då de inte har ansvar för någon

annan. Att ta spjörn gentemot andra syns också på ett annat sätt, där ens egen ”svenska nationalitet” och tillhörighet konstrueras som bärare av det ”goda” föräldraskapet och har mindre ”negativa drag”. Mer precist uttrycks det i termer av att människor från vissa kulturer har ett särskilt förhållningssätt i sin barnuppfostran, eller i sitt sätt att bemöta människor med intentionen att inte skaffa barn, ett förhållningssätt flera studier visat på.¹³⁹ Dessa diskurser företräds av två av de kvinnliga informanterna. Citatet nedan får illustrera:

I- Ja, jag tycker att folk äter, barn äter godis hela tiden och läsk. Jättekonstigt (C- Vad tror du det beror på då?) I- Jag har faktiskt ingen aning, jag tänker att i en del fall beror det säkert på kultur, vissa som är invandrare har säkert en annan kultur när det gäller godis och det ska alltid när man kommer ska det serveras sötsaker när man kommer hela tiden, och det ser man ju [...] Jag tycker jag kan se det på dem äldre generationerna där gäller godis [...] Om man fikar så ska det vara kakor annars är det ingen mening med att fika. Har man inte sötsaker så är det ju fattigt liksom. Och sen är det ju vissa kulturer, även om det är en treåring, så har, om det är en pojke, så har han rätt att bestämma över sin mamma och sina systrar. Vill han ha godis så ska han få godis. Så att det kanske är det. Och sen är det väl också det där att det är ett lätt sätt att få barnen att vara tysta, pappa är stressad liksom efter 8 timmars arbetsdag och måste hinna handla innan dem ska hem och då är det lättare att ge dem en tablettask eller chokladkaka för att få dem att vara lugna i vagnen. Så att de får handla och får lugn

Ytterligare en av informanterna anger följande:

I- Fast sådana här som kommer exempelvis från Bosnien, dem förstår inte varför man inte vill skaffa barn, där har dem ju så många barn och familjer och, dem umgås ju mest med familjer och släkt och så

I det första citatet görs även gränsdragningar gentemot äldre, och kritik riktas även mot vad som kan tolkas vara ”den svenska pappan”. En skiljelinje går dock mellan ”invandrare” och den ”svenska” pappan, i hans fall ger stressen upphov till godis- uppfostran, medan det för ”invandrare” kan tolkas vara makthierarkier mellan könen och kulturen i sig. I det senare citatet görs ett explicit uttalande om människor från Bosnien och att de ”inte förstår intentionen eftersom familjen för dem är så viktig”. För att koppla samman resonemanget till diskurspsykologiska termer, skapas här en gruppidentitet.¹⁴⁰ Informanterna konstruerar via distans mot ”andra” grupper, vare sig dessa bygger på diskurser kring ålder eller föreställningar om etnicitet, en bild av att ”unga och svenska” är någonting annat än ”äldre och invandrare”, där informanterna ovan själva ingår i den första gruppen. Identitetsskapandet sker således gentemot flera diskursivt konstruerade identiteter, där informanterna själva vill presentera sig som alternativa, normbrytare, moraliska, solidariska, öppna, förstående och moderna, allt det ”goda”. De konstruerar således en alternativ bild än den allmänna bilden av ”barnlösa” och använder olika argumentationsstrategier för att möjliggöra denna presentation, varav presentationerna kan tolkas vara ett rättfärdigande gentemot normen och de negativa kommentarerna. Bitvis har det dock funnits inslag av att den heterosexuella parrelationen utgör grunden för barn, och de flesta av informanterna har, även om flera uttryckt att de kan tänka sig att leva i alternativa relationer, tagit den heterosexuella parrelationen för given. Trots detta representerar informanternas

¹³⁹ Mulinari, Diana, ”Kalla mig vad fan du vill, men inte invandrarförälder! En skola för alla, eller?”, i *Utbildning, arbete och medborgarskapet: strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*, Dahlstedt, Magnus (red.), Boréa: Umeå (2007).

¹⁴⁰ Winter-Jørgensen & Phillips (2000), s. 107.

identitetsskapande ett annat heterosexualitetsgörande, där barn inte innefattas, och således innefattas även ett annat genusskapande där genusgörandet inte blir avhängigt föräldrarollen.

Slutdiskussion

I analysen har några av de förekomna tolkningsrepertoarerna exemplifierats, *iscensättning av intentionen, ambivalent, permanent process, närvaron av andra, att göra omgivningen till sin* samt att *skapa sig själv*. Studien handlar om att synliggöra vad, och hur, några människor med intentionen att på frivillig basis avstå barn, talar om i presentationerna av sig själva. Vad blir relevant i talet om intentionen och hur organiseras talet retoriskt? Vilka diskurser kommer till uttryck? Syftet är att fokusera hur identitetsskapandet kan ta form i en normgivande kontext och hur några människor presenterar sig själva utifrån den ståndpunkt jag valt att studera, ”frivilligt barnlös”. Vad har vi då sett i dessa olika tolkningsrepertoarer? Sammantaget har det i intervjuberättelserna visat sig rätt svårt att konstruera intentionen som fastslagen, liksom det tenderar svårt att placera sig själv i samtiden. Svårt då det dels har pratats om restriktioner och sanktioner riktade mot intentionen, men också för att samhället sägs bestå av en större öppenhet och valfrihet. Talet om valfrihet och öppenhet försvårar placeringen i samtiden, då det uppenbart inte är problemfritt att inta en ståndpunkt som ”frivilligt barnlös”, då att ha barn är norm.

Intentionen konstrueras inte som fastslagen, då ambivalens kan skönjas i alla intervjuberättelser. Flera argumentationsstrategier har dock använts i försök att fastställa ståndpunkten. Identitetskonstruktionen tar därav form utifrån de diskurser och retoriska grepp som brukas, där det många gånger handlar om att bemöta de föreställningar som finns om dem i omgivningen. Presentationerna av självet konstrueras utifrån ett varande på ett annat sätt, många gånger i olika skärningspunkter och gränsdragningar. Ålder, det valfria och öppna samhället, att göra ett alternativ, att inte göra normen, och röster om att inte behöva göra på ett visst sätt bara på grund av ens kön eller på grund av ens parrelation, är några av dessa. Identitetskonstruktionen sker mot någonting, något de inte är, det de inte kan förknippas med, och en alternativ identitet konstrueras, där ”avvikandet” blir normaliserat. Samtidigt skapas identiteten gentemot normen, då ens identitet framträder gentemot denna, likväl bidrar normen till ambivalens. För att återknyta till Butler menar hon att ”subjektets formering är beroende av legitimerade genusnormer”.¹⁴¹

I flera av intervjuberättelserna framträder ett distanserande gentemot exempelvis föräldraskap och det liv som föräldrar sägs leva, för att visa hur de själva inte lever, och vad som istället blir möjligt. Samtidigt finns de samhälleliga restriktionerna ständigt närvarande som del av identitetsskapandet, särskilt för kvinnorna, där ålder utgör ständig påminnelse om ens reproduktiva förmåga och de tenderar att aldrig riktigt stänga den övervägda möjligheten att barn kommer att bli aktuellt (stängs när det biologiskt är försent). I några av intervjuberättelserna uttrycktes inte ambivalensen i lika hög grad, liksom det inte sades någonting om huruvida

¹⁴¹ Butler (2005), s. 111.

framtiden får avgöra utfallet av intentionen. Jag menar i alla fall att den ständiga reflexiviteten alltid finns närvarande. Samtidigt med reservation för att intervjusituationen kan ha bidragit till att en viss presentation förekommit, både bland de som tydligast uttryckt ambivalens, och bland dem där detta inte varit lika tydligt. Genom att identitetsskapandet sker i relation till normen, även om vissa av informanternas sätt att konstruera självet sker genom skapandet av avvikandet som norm, så pågår identitetsskapandet ständigt, det finns ingen ”given plats” för ”frivilligt barnlösa”. Därav får också omgivningens bemötande och olika samhälleliga förhållningssätt betydelse för vilka argumentationsstrategier som används i konstruktionen av självet. Av vana att möta diskursen om ”frivilligt barnlösa”, kan informanterna alla argument från omgivningen utantill, att de också förhåller sig till diskursen om dem själva i sin identitetskonstruktion, det vill säga, de bemöter omgivningen genom intervjuerna. Ett illustrerande exempel är att nästintill alla informanter berört att de inte hatar/ogillar barn, och aktualiserar denna utsaga utan att jag ens varit i närheten av att fråga om detta. Här blir omgivningens bemötande en del av hur de skapar identiteten och presenterar och legitimerar intentionen, eftersom de förhåller sig till de diskurser som brukas om dem, och automatiskt berör den. Ett annat exempel är när flera av kvinnorna kommer in på talet om ålder och fertilitet, där det också blir tydligt hur närvarande denna diskurs om kön och reproduktion blir i ett identitetsskapande som handlar om att inte göra normen.

I flera samtida studier har det också angetts, vilket här kan ha betydelse, att föräldraskap är något som numer förläggs allt högre upp i åldrarna,¹⁴² att ålder därmed kanske blir en viktig diskurs för informanterna, och också indikerar att deras identitetsskapande inte är mer ”annorlunda” än någon annans. Att satsa på sig själv, att utbilda sig, att ha ett bra jobb och att resa, är en diskurs som väldigt mycket också präglar den sociala praktiken, att informanterna tar del av denna diskurs och således av självförverkligandet som mål, skulle då inte vara konstigt. Identitetskonstruktionen blir då en del av denna diskurs om självförverkligande, att reflektera över livet och vilja göra vissa saker. Informanterna rör sig även i en ålder när det fortfarande på biologisk väg (och socialt) inte är omöjligt att skaffa barn, och flera av dem menar att framtiden får utvisa utfallet av intentionen. De allra flesta av informanterna befinner sig också i en ålder när det – vid en demografisk betraktelse- fortfarande inte blivit aktuellt att i livsprocessen skaffa barn.¹⁴³ Samtidigt skiljer sig deras artikulering mot hur andra porträtterar sina framtida liv, det vill säga, de har sagt att de inte vill ha barn. I studier med människor jämnåriga med informanterna, uttrycks inte samma artikulering kring framtiden, där framkommer snarare att barn är någonting önskvärt, men inte nu, först efter en period av självförverkligande. Där uttrycks också att det är någonting konstigt att inte vilja ha barn.¹⁴⁴ På så sätt gör informanterna ett annat slags identitetsskapande, men det sker inte problemfritt. Det sker också genom skapandet av en gruppidentitet, och genom utkristalliseringen av sig själv likt varandes på ett visst sätt.

Ytterligare en intressant aspekt är intentionens relation till diskursens kontinuitet, om samhället blir mer av hur ”man själv vill ha det”, mindre stress, eller enligt vissa värnade

¹⁴² SCB Demografiska rapporter (2002:7)

¹⁴³ Ibid. samt Bergnéhr (2008), s. 83ff.

¹⁴⁴ Bergnéhr (2008), s. 82.

principer, kan intentionen övervägas. Detta visar identitetskonstruktionens instabilitet, vilken inte ska uppfattas likt varandes en gång för alla fastslagen, enligt diskurspsykologin.¹⁴⁵ Det är inte heller så att ens argumentationsstrategier skall betraktas som för en gångs skull fastslagna, då även dessa skall betraktas som instabila och beroende av kontexten. Jag menar inte att det bara finns ett sätt att leva på, det har funnits exempel på människor som aldrig skaffat barn. Intentionens instabilitet skall snarare hänföras till de normer min studie grundat sig i, där heteronormativitet och de tilltänkta genuspositionerna bidrar till att konstruera en bild av hur det är tänkt att vi ska leva våra liv. Det heteronormativa har synliggjorts i informanternas utsagor, då de också tagit den heterosexuella relation som grund för barnskaffandet. På ett sätt företräder de därmed ”normen”, genom att också ta utgångspunkt i föräldraskapet likt tillhörandes den heterosexuella parrelationen, och tvåsamheten, där den heterosexuella relationen då är grunden. Medan de också företräder ett identitetsskapande frångått normen om att manifesteras den heterosexuella parrelationen på ”rätt sätt”, och således bidrar deras ståndpunkt även till ett synliggörande av andra sätt att göra genus och heterosexualitet på. En tydlig tendens i intervjuerättelserna är också bekräftelsen på skillnaderna mellan könen, även om jag inte hänför dessa till en fundamental skillnad mellan könen, utan snarare till Butler när hon talar om binär könsuppfattning och ett genusskapande som följer en logik av denna uppdelning, där kvinnlighet blir synonymt med moderskap.¹⁴⁶ Informanterna bekräftar dessa skillnader, och därmed det genusskapande som skapas inom Butlers heterosexuella matris.¹⁴⁷ Därmed även diskursen av hur en relation skall levas, då det heteronormativa utgör ett naturaliserat inslag, men också genom att förhålla sig till samhällets diskurs kring heterosexuella parrelationer, och vad som där innefattas. På så sätt förhåller sig identitetsskapandet hela tiden gentemot denna diskurs, och i min studie uttrycks det oftast av kvinnorna.¹⁴⁸

Under intervjuerna har argumentationsstrategierna haft stor betydelse, då dessa fyller en funktion av att konstruera sig själv gentemot normen och genom spjärn mot andra eller mot normer, inrama sig själv. De bidrar till en viss identitetskonstruktion av ”frivilligt barnlösa”, men också till svårigheter i att beskriva intentionen som fastslagen. De retoriska greppen, och de diskurser som emellanåt brukas i samband med dessa, skall också tolkas vara en del av intervjusituationen, där jag intervjuat informanterna på ett visst tema. Jag bidrar till att skapa deras ”annorlundahet” genom uppmärksammandet av deras intention, intervjusituationen kanske därför till stora delar präglas av att informanterna på olika sätt gentemot mig konstruerar sin egen ”annorlundahet”, på grund av temat för intervjun. Likväl som presentationen av självet därmed kan karakteriseras av motstridigheter och ambivalens, då de skapas under intervjun.

¹⁴⁵ Winter-Jørgensen & Phillips (2000), s. 107.

¹⁴⁶ Butler (2007), s. 68f.

¹⁴⁷ Butler (2005), s. 57-86.

¹⁴⁸ Det har också funnits utrymme i intervjuerna för att inte göra parrelationen på ett entydigt sätt, där ett alternativ till samborelationen och ett avståndstagande skett gentemot den relation vi känner när vi pratar om en ”fast relation”. Här ingår således ytterligare en identitetskonstruktion med andra förtecken än normen.

En tydlig argumentationsstrategi var också försöken till att göra omgivningen till sin, där olika diskurser kring samtidens vara gjorde sig gällande. Den här argumentationsstrategin bidrar till att undkomma kritik då samtiden ”är” på ett visst sätt, också utifrån de ”insikter” om samtiden som brukas. När detta ”något” framställs vara på ett visst sätt blir kritik mot intentionen nästintill omöjlig, samtidigt som intentionen kan tolkas avhängig diskursens kontinuitet, och där har vi ambivalensen igen.

En viktig infallsvinkel är också huruvida den frivilliga barnlösheten ska betraktas som hela identitetskonstruktionen, eller som en del i en större identitetskonstruktion. I Brembecks studie där ett flertal mödrar intervjuats, utgör moderskapet endast en del av identitetsskapandet, de säger, ”jag är inte bara mamma, utan även...”. Vidare anges att kvinnorna då frångår den ”traditionella” bilden av hur de förväntas vara, där moderskapet betraktas som ens primära identitet och självuppfyllande för vem man är.¹⁴⁹ En liknande tolkning kan göras av informanternas identitetsskapande, där den frivilliga barnlösheten kan betraktas som endast en del av identitetskonstruktionen, då de inte bara är barnlösa utan exempelvis även studenter och döttrar. Andra menar dock att identitetsskapandet för en frivillig barnlös genomsyrar hela identitetskonstruktionen, just för att intentionen utgör ett sådant frånsteg från normen.¹⁵⁰ Det blir därav omöjligt att inte kontinuerligt förhålla sig till omgivningens normalitetsdefinition av hur livet skall levas, då barn förutsätts vara en del av ens identitet, eller ens framtida identitet. Här blir det givetvis relevant att gå tillbaka till informanternas ålder, då ålder kan ha betydelse för ens identitetskonstruktion. Även omgivningens bemötande kanske kan relateras till i vilken ålder en ”frivilligt barnlös” befinner sig, och för hur mycket ens identitetskonstruktionen formas i relation till normen. Normens inverkan är troligen även väldigt könskodat då trycket på kvinnorna är större. För männen blir det troligen lättare att passera som ”frivilligt barnlös” oavsett ålder. Informanterna märker kännbart av normen idag, i sitt försök att skapa sig ett annat sätt att leva, men befinner sig fortfarande i en ålder när det är okej att inte ha barn, varav omgivningens bemötande och kommentarer senare kanske blir mer framträdande. På så sätt blir det en konflikt mellan diskursen om det moderna och öppna samhället och identitetskonstruktionen, då det i en öppen, modern samtid skulle vara okej att inte vilja ha barn. Därav är samtiden kanske inte så modern. Diskursen om den moderna, reflexiva samtiden finns dock närvarande i samhället, och används även av unga med intention att skaffa barn, när de rättfärdigar varför de ännu inte skaffat barn.¹⁵¹ Samma diskurs används alltså för att placera sig själv i samtiden.

Viktigt är också att informanternas identitetsskapande inte tar sig likartad form. Deras självskapas inte heller bara utifrån genus, utan även ålder, klass och etnicitet, och andra diskursivt konstruerade identiteter har säkerligen betydelse. Några av dessa uppmärksammades även i denna studie. Liksom det inte är så att genusskapandet nödvändigtvis här sker på samma sätt, utan även där genomskärs av exempelvis klass och etnicitet. Vilket olika studier pekar på.¹⁵² Frivillig

¹⁴⁹ Brembeck (1998).

¹⁵⁰ Westerlund (2002), s. 147f.

¹⁵¹ Bergnéhr (2008), s. 83.

¹⁵² Ambjörnsson, Fanny, *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Ordfront: Stockholm (2004).

barnlöshet är fortfarande ett tämligen outforskat område. Jag hoppas att min studie kan vara ett bidrag i att synliggöra detta område, och att det genomförs fler och mer fördjupande studier.

Sammanfattning

Uppsatsen baseras på intervjuer med människor vars intention är att på frivillig basis avstå från att skaffa barn. Syftet är att studera hur ett identitetsskapande kan skapas i en kontext präglad av barn som norm. Fokus riktas mot hur några människor presenterar sig själva och legitimerar intentionen. Vilka argumentationsstrategier och tankemönster används? Hur presenterar de sig själva? Finns några skillnader i argumenteringen? Studien placeras i en kontext, där det framgår att familjen har hög status i Sverige, vilket synliggörs genom olika socialpolitiska reformer och argumentationer. Ur den tidigare forskningen framgår att endast en svensk studie finns på området, en rad nordamerikanska och brittiska studier lokaliseras istället, i dessa framgår att "frivilligt barnlösa" karakteriseras som egoistiska och karriärinriktade, och intar olika förhållningssätt till intentionen. De flesta studierna har fokuserat på kvinnor, då kvinnor utsätts för ett större socialt tryck, en studie har utförts med män. Denna studien placeras i en socialkonstruktionistisk kontext, där genusteori och diskurspsykologi tillämpas. Genusteorin bidrar med en kontextualiseringen, där heteronormativitet och genus är användbara analysverktyg för att förstå varför frivillig barnlöshet upprör. Det blir även relevant att studera hur de intervjuade förhåller sig till det heteronormativa. Diskurspsykologi används där det retoriska språkbruket, diskurser och konstruktioner av identiteter fokuseras.

Totalt har sex intervjuer genomförts. I analysen har materialet kodats, och mönster utkristalliserats. Analysen inleds med en presentation av dessa. Det första avsnittet berör hur informanterna iscensätter intentionen genom att göra "avvikandet" normaliserat, och via olika "insikter" retoriskt argumenterar för hur intentionen blir ett tänkbart alternativ. Det andra avsnittet berör hur intentionen kan betraktas som en ambivalent, permanent process, aldrig fastslagen. Informanterna uttrycker ambivalens, parallellt med retoriska försök att permanenta intentionen. Ambivalensen visar sig större hos kvinnor. I det tredje avsnittet fokuseras omgivningens bemötande och hur informanterna bemöter detta, där informanterna möts av negativa kommentarer, och använder olika argumentationsstrategier för att bemöta dessa. Ett tydligt drag är att informanternas identitetsskapande påverkas av omgivningens diskurser, samtidigt konstruerar de en grund för placering i samtiden, där informanterna framhåller de negativa kommentarer som "omoderna" till skillnad mot dem själva. Det fjärde avsnittet går in mer precist på hur informanterna brukar olika diskurser för att göra omgivningen till sin, och då placerar sig och intentionen i samtiden. Det femte avsnittet beaktar hur informanterna skapar sig själva, genom att ta spjärn mot andra, mot normer, och hur deras identitet sammanbinds med alla "goda" karakteristika. Informanternas identitetskonstruktion visar sig stå i ett förhållande till normen, och det blir svårt att konstruera intention som fastslagen, likväl att placera sig i samtiden. På ett sätt gör de genus och heterosexualitet på ett nytt sätt, medan de också bygger på de sociala förväntningar som finns kring genus och den heterosexuella parrelationen, exempelvis genom att denna relation blir utgångspunkten för barnskaffande, och genom att de förhåller sig till omgivningens diskurser i presentationerna av sig själva, särskilt kvinnorna.

Referenslista

Litteratur

- Ambjörnsson, Fanny, *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Ordfront: Stockholm (2004).
- Bartlett, Jane, *Will you be mother? Women who choose to say no*, New York University Press: New York (1995)
- Bergnéhr, Disa, *Timing parenthood: Independence, Family and Ideals of Life*, Liu- tryck: Linköping (2008).
- Billig, Michael, *Arguing and thinking: A rhetorical approach to social psychology*, Cambridge University Press: Cambridge (1987).
- Billig, Michael, "Discursive, rhetorical and ideological messages", i *Discourse theory and practice: A reader*, Wetherell, Margaret (ed.), Sage: London (2001).
- Brembeck, Helene, *Inte bara mamma: En etnologisk studie av unga kvinnors syn på moderskap, barn och familj*, Etnologiska institutionen: Göteborg (1998).
- Butler, Judith, *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*, Natur och kultur: Stockholm (2005).
- Butler, Judith, *Genus ogjort: Kropp, begär och möjlig existens*, Norstedts Akademiska förlag: Stockholm (2006).
- Butler, Judith, *Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*, Daidalos: Göteborg (2007).
- Börjesson, Mats, *Diskurser och konstruktioner: En sorts metodbok*, Studentlitteratur: Lund (2003).
- Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) *Diskursanalys i praktiken*, Liber: Malmö (2007).
- Bäck-Wiklund, Margareta & Bergsten, Birgitta, *Det moderna föräldraskapet*, Natur och Kultur: Falun (1997).
- Giddens, Anthony, *Modernitet och självidentitet: Självet och samhället i den senmoderna epoken*, Daidalos: Göteborg (1999).
- Gill, Rosalind, "Discourse analysis: practical implementation", i *Handbook of qualitative research methods for psychology and the social science*, Richardson, John TE (ed.), Leicester: BPS Books, (1996).
- Hagström, Charlotte, *Man blir pappa: Föräldraskap och maskulinitet i förändring*, Nordic academic press: Falun (1999).
- Howitt, Dennis (ed.), *Social psychology: conflicts and continuities*, Open University Press: Milton Keynes (1989).
- Ireland, S Mardy, *Reconceiving women: Separating motherhood from female identity*, Guilford Press: New York (1993).
- Ibáñez, Tomás & Íñiguez, Lupicinio (ed.) *Critical social psychology*, Sage: London (1997).
- Johansson, Thomas, *Faderskapets omvandlingar: Frånvarons socialpsykologi*, Daidalos: Göteborg (2004).
- Johansson, Thomas, *Expertysteri: Kompetenta barn, curlingföräldrar och supernannies*, Atlas: Stockholm (2007).
- Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur: Lund (1997).
- Kugelberg, Clarissa, "Barn – jovisst, men först en trygg försörjning", i *Moderna människor*, Christina Garsten, (red.) Malmö: Liber, (2003).
- Lunneborg, Patricia, *The chosen lives of childfree men*, Bergin & Garvey: Westport, CT (1999).
- Morell, Carolyn, *Unwomanly conduct: The challenges of intentional childlessness*, Routledge: New York (1994).
- Mulinari, Diana, "Vi tar väl kvalitativ metod – det är så lätt", i *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*, Sjöberg, Katarina, (red.), Studentlitteratur: Lund (1999).
- Mulinari, Diana, "Kalla mig vad fan du vill, men inte invandrarförälder! En skola för alla, eller?", i *Utbildning, arbete och medborgarskapet: strategier för social inkludering i den mångkulturella staden*, Dahlstedt, Magnus (red.), Boréa: Umeå (2007).

- Möller, Anders, ”Barnlöshet” i *Nätverksfamiljen*, Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red.), Natur och Kultur: Stockholm (2003).
- Nilsson, Gunilla, *Det uteblivna moderskapet: Om sk frivillig barnlöshet hos en grupp medelålders kvinnor*, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet: Stockholm (1993).
- Närvanen, Anna – Liisa, ”Age, ageing and the life course”, i *Changing worlds and the ageing subject: dimensions in the study of ageing and later life*, Öberg, Britt-Marie (ed.), Ashgate: Aldershot (2004).
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret, *Mapping the language of racism: Discourse and the legitimation of exploitation*, Columbia University Press: New York (1992).
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret, ”Unfolding discourse analysis” i *Discourse theory and practice: A reader*, Wetherell, Margaret (et al.) Sage: London (2001).
- Rosenberg, Tiina, *Queerfeministisk agenda*, Atlas: Stockholm (2002).
- Rubin, Gayle, ”Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality” i Vance, Carole (red.) *Pleasure and danger: Exploring female sexuality*, Pandora: London (1984).
- Runics, Maiija, *Steriliseringar i folkhemmet*, Ordfront: Stockholm (1998).
- Sainsbury, Diane, ”Women’s and men’s social rights”, i *Gendering welfare states*, Sainsbury, Diane (ed.), London: Sage (1994).
- Thomsson, Heléne, *Reflexiva intervjuer*, Studentlitteratur: Lund (2002).
- Tornbjær, Charlotte, *Den nationella modern: Moderskap i konstruktioner av svensk gemenskap under 1900-talets första hälft*, Nordic Academic Press: Lund (2002).
- Yuval-Davis, Nira, *Gender & Nation*, Sage: London (1997).
- Veevers, A. Jean, *Childless by choice*, Butterworth: Toronto (1980).
- Westerlund, Katarina, *Sammanhangets mening: En empirisk studie av livsåskådningar i föreställningar om genteknik och i berättelser om barnlöshet, assisterad befruktning och adoption*, Elanders Gotab: Stockholm (2002).
- Winther-Jørgensen, Marianne, & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur: Lund (2000).

Webbsidor

- <http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>, 2007- 11- 10, 12.57.
- <http://www.scb.se/statistik/BE/BE0701/2000I02/BE51ST0207.pdf>, 2007-11-28, 10.50.
- http://www.tco.se/FileOrganizer/TCOs%20webbplats/Publikationer/rapporter/TCO-granskar/2002/Nr9_2002_Detforsenadeforaldraskapet.pdf, 2008-02-15, 09.00.
- <http://www.aftonbladet.se/foraldrar/article2058538.ab>, 2008-03-15, 15.30.
- www.alltombarn.se, 2008-04-20, 15.40.